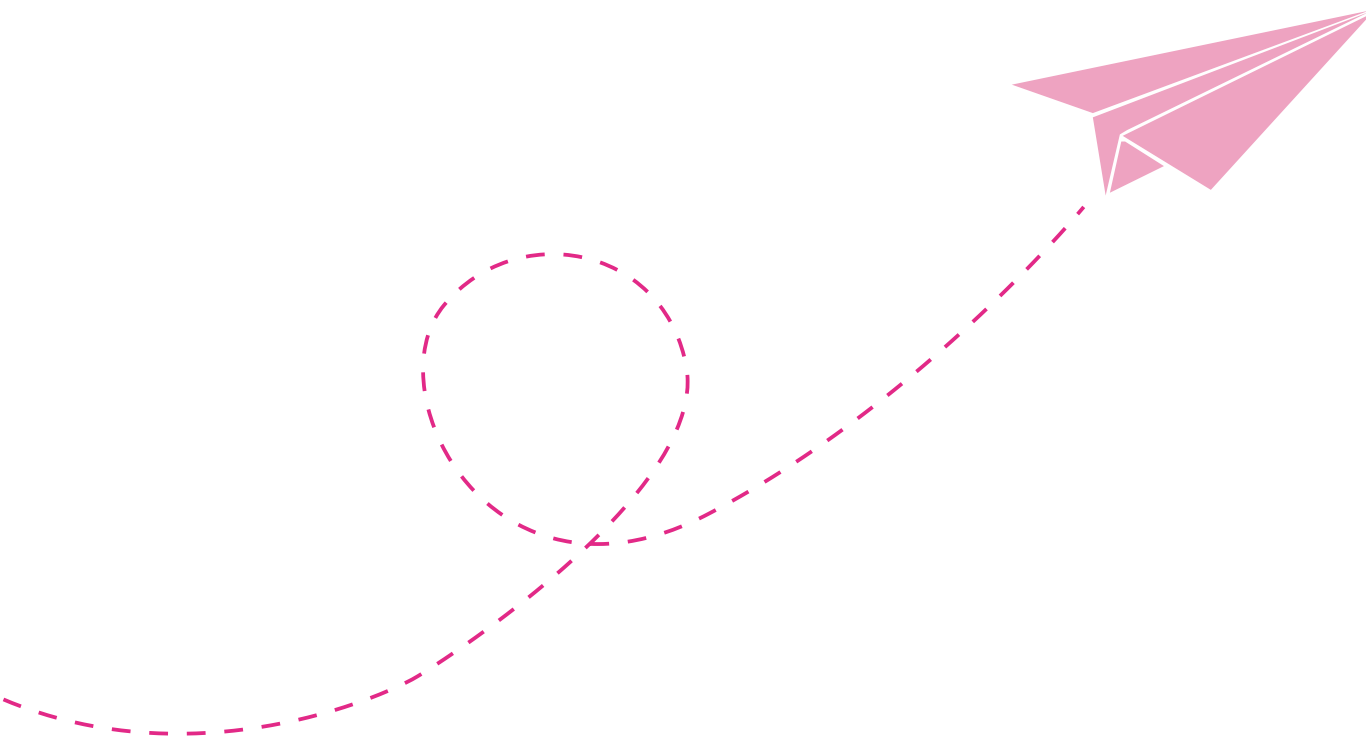

NULÄGESANALYS GÄVLEBORG

Nollmätning av effektmålen i regional
utvecklingsstrategi 2020–2030

Författad av

Linda Skogström och Fredrik Bergenfeldt

Utredare Samhällsmedicin, Region Gävleborg

Oktober 2021

Regionala utvecklingsförvaltningen, Region Gävleborg

www.regiongavleborg.se

För ytterligare information, kontakta RUS-arbetsgruppen

E-post: rus@regiongavleborg.se

Förord

I mars 2021 beslutades en ny regional utvecklingsstrategi (RUS). Den regionala utvecklingsstrategin 2020-2030 visar hur Gävleborg ska bli en plats där öppenhet, nya sätt att tänka samt hållbara idéer och verksamheter kan utvecklas. Ett Gävleborg där du vill bo, arbeta och trivas. Strategin är grunden för allt regionalt utvecklingsarbete i Gävleborg. Till år 2030 ska betydande omställningar göras och hållbarhetsmålen i Agenda 2030 ska nås. Detta kan vi endast nå genom att samarbeta och ta vara på kompetenser och drivkrafter oavsett ålder, bakgrund, kön och plats.

För att kunna utvärdera den regionala utvecklingen och följa länets framsteg på ett effektivt sätt är nu det första steget i uppföljningen på plats. Rapporten ger en bild av utgångsläget och lägger grunden för uppföljningen av den regionala utvecklingen mellan 2020 och 2030. Rapporten pekar även ut utmaningar i länet och i det kommande regionala utvecklingsarbetet.

För att nå effektmålen krävs en omställning i riktning mot en hållbar utveckling. I Gävleborg finns mycket initiativkraft, kompetens och engagemang som styr i den riktningen. Att nå dit är komplext och kräver ett gemensamt genomförande. En mängd olika aktörer behöver involvera sig och var och en behöver ta sitt ansvar. En förutsättning för att lyckas är gemensamma utgångspunkter. Region Gävleborg har i och med det regionala utvecklingsansvaret en samordnande roll i arbetet. Min förhoppning är att denna rapport kan utgöra en sådan utgångspunkt och inspirera till att tillsammans ta oss an utmaningarna – för framtidens Gävleborg!

Katrien Vanhaverbeke

Oktober 2021

Innehållsförteckning

INLEDNING	9
Rapportens syfte och mål	9
Definition av hållbar utveckling	9
Metod och avgränsning	10
Rapportens disposition	12
1 ATTRAKTIVA OCH TILLGÄNGLIGA PLATSER.....	13
1.1 Gävleborg har attraktiva platser och goda livsmiljöer för boende, arbete, företagande och besökare - med starka funktionella samband inom länet och över länsgränser	14
1.2 Gävleborg har robust och kapacitetsstark infrastruktur med hög tillgänglighet för godstransporter och personresor inom länet och över länsgränser	22
1.3 Gävleborg har en fossiloberoende transportsektor och ett hållbart resande	26
1.4 Gävleborg har snabb och robust digital infrastruktur i hela länet.....	29
2 SAMHÄLLSNYTTIG, CIRKULÄR OCH BIOBASERAD EKONOMI.....	32
2.1 Gävleborg har ett näringsliv som ställt om till en cirkulär och mer biobaserad ekonomi.....	33
2.2 Gävleborg har en offentlig sektor som ställt om och drivit på samhällets omställning till en cirkulär och mer biobaserad ekonomi	35
2.3 Gävleborg har kapacitetsstark fossilfri energiproduktion och effektiv energianvändning	38
3 KONKURRENSKRAFTIGT NÄRINGSLIV OCH HÅLLBAR ARBETSMARKNAD	40
3.1 Gävleborg har en jämställd och jämlik arbetsmarknad	41
3.2 Gävleborg har god matchning mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft	45
3.3 Gävleborg har ett brett, diversifierat och inkluderande näringsliv.....	48
3.4 Gävleborg har ett starkt och internationellt konkurrenskraftigt näringsliv	51
4 HÖG KUNSKAP OCH INNOVATIONSFÖRMÅGA	54
4.1 Gävleborg har höjt utbildningsnivån på alla nivåer och skillnader mellan grupper har minskat ..	55
4.2 Gävleborg har tagit tillvara digitaliseringens möjligheter i hela samhället	58
4.3 Gävleborg har hög innovationskraft som möter samhällsutmaningar	58
5 JÄMLIKT OCH JÄMSTÄLLT SAMHÄLLE	62
5.1 Gävleborg har en jämställd och jämlik arbetsmarknad	63
5.2 Gävleborg har höjt utbildningsnivån på alla nivåer och skillnader mellan grupper har minskat ..	63
5.3 Gävleborg har hög tillit till och delaktighet i samhället och samhällsutvecklingen.....	63
REFERENSER	66
BILAGA.....	70

Sammanfattning

Under våren 2021 fastställde Region Gävleborg Regional utvecklingsstrategi för Gävleborg 2020-2030 (RUS). Syftet med den här rapporten är att presentera en nollmätning av indikatorerna som används för att följa utvecklingen inom respektive effektmål i RUS. Nollmätningen lägger en grund för att kunna följa indikatorerna under kommande programperiod. Ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet är integrerad i alla delar och visar på samt tydliggör utmaningar och förändringsbehov.

Klimat- och miljöutmaningar är stora

Klimat- och miljöutmaningar är bland de största utmaningarna idag, både globalt och lokalt. I Gävleborg har utsläppen från transporter minskat och följt utvecklingen i riket över tid. Näringslivet håller på att ställa om till en cirkulär och mer biobaserad ekonomi, vilket till exempel visar sig i en nedgång av utsläppen från marknadsproduktionen. Även den offentliga sektorn bidrar till samhällets omställning till en mer cirkulär och mer biobaserad ekonomi. Utsläppen från den offentliga sektorn har minskat över tid. Den kapacitetsstarka fossilfria energiproduktionen ökar i Gävleborg. Rapporten visar att utsläppen av koldioxid har minskat över tid och att andelen förnybara energikällor ökar, samtidigt måste takten öka för att Gävleborg ska nå de globala målen i Agenda 2030. Detta arbete behöver intensifieras framöver för att kunna minska klimatpåverkan och gå mot en mer cirkulär, biobaserad ekonomi. Det finns möjligheter att öka takten och omfattningen av omställningen genom att fler branscher, företag och grupper av personer inkluderas.

Ojämlighet riskerar att hämma den regionala utvecklingen

Ojämlighet, i form av skillnader i livsvillkor mellan grupper, riskerar att påverka den regionala utvecklingen negativt. Rapporten visar att tilliten har minskat något i Gävleborg över tid, men valdeltagandet och viljan att vara med och påverka har samtidigt ökat bland unga vuxna. Det finns utmärkande skillnader mellan olika grupper i samhället, exempelvis har valdeltagande inte ökat bland alla grupper i samhället. Detta tyder på att livsvillkoren för särskilt utsatta grupper behöver stärkas framöver för att stärka delaktigheten i samhällsutvecklingen, vilket i sin tur är en förutsättning för hållbar regional utveckling.

Hållbar tillväxt

Den ekonomiska tillväxten har varit svagare i Gävleborg jämfört med riket under senare år. En breddning till ett mer diversifierat näringsliv innebär möjligheter för länet i form av en mindre sårbar och mer attraktiv arbetsmarknad för alla, oavsett kön, ålder, förmågor eller bakgrund. Industrin är viktig för länets utveckling. För att fortsätta vara konkurrenskraftig och vidareutvecklas behöver industrin hantera en rad utmaningar, såsom omställning till en hållbar utveckling med minskade utsläpp och att nyttja digitaliseringens möjligheter, men även inkludera fler grupper oavsett ålder, bakgrund, kön, funktion eller geografi i omvandlingen.

Omställnings- och förnyelseförmåga är viktig i coronapandemins spår

Stärkt omställnings- och förnyelseförmåga är nödvändig för att Gävleborg ska kunna möta samtidens och framtidens utmaningar. Resultaten i denna rapport pekar på att företagens och den offentliga sektorns utgifter för egen forskning och utveckling (FoU) är relativt högt i länet, vilket indikerar att det sker investeringar i innovationsprocesser. Det finns även ett intresse bland unga att starta företag, vilket visar sig genom att en hög andel av gymnasieeleverna deltar i Ung Företagsamhet. Samtidigt har Gävleborg näst lägst antal nystartade företag per 1000 invånare bland länen och färre andel småföretag som vill växa än riket. Gävleborg har tagit viktiga steg mot en hög innovationskraft som möter samhällsutmaningarna, men det finns potential för att fortsätta utveckla och stärka omställnings- och förnyelseförmågan genom att fler personer oavsett ålder, bakgrund, kön, funktion eller geografi startar och utvecklar företag.

Coronapandemin har slagit hårt mot företagen i både Sverige och Gävleborg. Det råder en osäkerhet kring vilka konsekvenser pandemin kommer att få för näringslivet och företagsklimatet. Omställningen med ökad digitalisering ställer nya krav på företagen och ger även nya möjligheter, samtidigt som det saknas viss kompetens kopplat till digitalisering. Omställningsförmågan ses som en framgångsnyckel till att företagen lyckats parera de negativa effekterna som coronapandemin fört med sig.

Internationalisering av näringslivet

En ökad internationalisering utgör en möjlighet för företag att nå nya marknader och därigenom växa. Resultaten i rapporten visar att andelen småföretag som har exporterat det senaste kalenderåret i Gävleborg har minskat. Gävleborg har även ett förhållandevis lågt antal varuexporterande företag med arbetsställen i länet och ett lågt varuexportvärde per invånare fördelat per arbetsställe jämfört med riket. Detta visar att små och medelstora företag i Gävleborg i högre grad skulle kunna dra nytta av internationella marknader.

Arbetsmarknad och kompetensförsörjning

En förutsättning för att kompetensförsörjning ska fungera är att arbetskraften har utbildning och färdigheter som arbetsmarknaden efterfrågar. Gävleborg har en relativt hög arbetslöshet. Länet har varit bland de tre län med högst arbetslöshet under flera år och år 2020 var arbetslösheten näst högst bland samtliga Sveriges län. Dessutom har coronapandemin slagit extra hårt mot de som stod utanför arbetsmarknaden innan pandemin startade, såsom unga och utrikes födda. Samtidigt råder det kompetensbrist på arbetsmarknaden. Det gäller då att exempelvis nyttja och förbättra kompetensen hos de grupper som idag står långt ifrån arbetsmarknaden, såsom utrikes födda och unga, särskilt de med låg utbildning. Detta handlar om att utmana begränsande normer och strukturer som finns hos arbetsgivare om vem som ska anställas.

En höjd utbildningsnivå

En höjd utbildningsnivå på samtliga nivåer är viktig för ett kunskapsdrivet och innovativt näringsliv, samtidigt som det ökar utbudet av kvalificerad arbetskraft. Utbildningsfrågan är en stor utmaning för Gävleborg, eftersom länet har lägre andel personer med eftergymnasial utbildning än riket, samtidigt som andelen med högst

gymnasial utbildning är högre. Utbildningsnivån har ökat över tid, men samtidigt är skillnaderna i utbildningsnivå mellan länen relativt bestående. Utbildningsnivån är också lägre för utrikes födda än inrikes födda. Utbildningsmönster går ofta i arv, både i termer av studieresultat och i benägenhet att studera vidare. En utmaning för Gävleborg är därför att öka den generella utbildningsnivån i länet, liksom att minska skillnaderna i utbildningsnivå mellan grupper.

Geografiska förutsättningar

Gävleborgs Ortsstruktur med orter av olika storlek och långa avstånd resulterar i stora skillnader i tillgång till grundläggande samhällsservice, såsom grundskola och dagligvaruhandel, inom länet. En annan utmaning kopplad till geografin är att säkra utbyggnaden av bredband, så att hela Gävleborg tar del av digitaliseringen. I nuläget har glesbyggda områden sämre tillgång till IT-infrastruktur än tätbyggda områden. Gävleborg är även beroende av en välfungerande och hållbar kollektivtrafik. Idag har Gävleborg en nettoutpendling, där det finns kommuner med fler som pendlar ut än in för att arbeta. En utmaning för Gävleborg är främja ett hållbart resande med kollektivtrafik på både kort och lång sikt. Detta för att fler invånare ska få större möjligheter att ta del av länets arbetsmarknader och platser, oavsett kön, ålder, förmågor eller bakgrund. Detta bidrar även till att minska på klimatpåverkan. En annan utmaning relaterad till resandet med kollektivtrafiken är att tillse att infrastrukturen är robust och kapacitetsstark. Rapporten visar att det i många fall inte är tidseffektivt att välja buss eller tåg framför bil på kortare sträckor.

Demografisk utveckling

Den demografiska utvecklingen påverkar den regionala utvecklingen. Gävleborg har en låg befolkningstillväxt, med en utflyttning från länet och med fler som dör än som föds. Det som i nuläget driver befolkningstillväxten är främst inflyttning från andra länder. Den förändrade demografin med en ökande andel äldre, och därmed en minskande andel i arbetsför ålder, medför både sociala och ekonomiska utmaningar. Utmaningen framöver är att öka befolkningstillväxten, både genom att behålla och att attrahera nya invånare. En åtgärdad bostadsbrist och en ökad tillgänglighet till samhällsservice kan ha en positiv effekt på Gävleborgs attraktivitet, liksom bidra till en ökad grad av mångfald och inkludering.

Hållbarhet – synergier och målkonflikter

Nollmätningen av indikatorerna i denna rapport visar att Gävleborg har ett antal utmaningar kopplat till att uppnå en hållbar regional utveckling i länet. Det finns bland annat utmaningar kopplade till att öka den ekonomiska tillväxten så att den blir hållbar, liksom att öka branschbredden och diversifiera arbetsmarknaden, snabba på omställningen till cirkulär och biobaserad ekonomi, minska klimatpåverkan genom att minska utsläpp av koldioxid, förbättra tillgången på kommersiell service och bredband samt att utveckla kompetensförsörjningen och öka sysselsättningen. En del i att möta dessa utmaningar kommer att medföra målkonflikter mellan olika utmaningar, det vill säga där olika hållbarhetsperspektiv ställs mot varandra. Icke hållbar tillväxt kan leda till ökade utsläpp av växthusgaser, vilket får en negativ miljöpåverkan och måste kompenseras av satsningar på hållbar utveckling. Samtidigt finns det positiva synergier

mellan utmaningarna, där de olika utmaningarna kan fungera som en hävstång för varandra. Ökad jämlikhet kan exempelvis leda till en minskad klimatpåverkan, eftersom kvinnor generellt är mer klimatmedvetna än män. En utbyggd infrastruktur och välfungerande kollektivtrafik kan bidra till att utvidga arbetsmarknadsregioner i länet samt att möjliggöra för grupper som saknar bil att pendla inom länet. En utvidgad arbetsmarknadsregion kan även ha positiva effekter på kompetensförsörjningen i länet. Att arbeta med flera hållbarhetsperspektiv kommer bidra till att Gävleborg i ännu högre grad är ett län där människor och företag vill verka och utvecklas.

Inledning

Under våren 2021 fastställde Region Gävleborg *Regional utvecklingsstrategi för Gävleborg 2020-2030* (RUS). Syftet med RUS är att peka ut riktningen för det regionala utvecklingsarbetet i Gävleborg under perioden 2020-2030. Den regionala utvecklingsstrategin fokuserar på utmaningar för den regionala utvecklingen i länet. Den regionala utvecklingsstrategin identifierar fem målområden med prioriterade insatser för att möta dessa identifierade utmaningar och ta tillvara utpekade möjligheter i länet:

1. *Attraktiva och tillgängliga platser*
2. *Samhällsnyttig, cirkulär och biobaserad ekonomi*
3. *Konkurrenskraftigt näringsliv och hållbar arbetsmarknad*
4. *Hög kunskap och innovationsförmåga*
5. *Jämlikt och jämställt samhälle*

Till varje målområde hör ett antal effektmål som preciserar vad som ska uppnås inom målområdet för att bidra till regional utveckling. För att följa utvecklingen inom respektive effektmål används ett 60-tal indikatorer.

Rapportens syfte och mål

Syftet med den här rapporten är att:

- Beskriva nuläget inom effektmålen i RUS genom att presentera och analysera statistik för indikatorer som tillhör effektmålen.
- Analysera nuläget för ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet kopplat till varje effektmål och sambanden mellan hållbarhetsdimensionerna.
- Identifiera utmaningar och förändringsbehov utifrån nulägesbilden.

Rapporten syftar även till att analysera positiva och negativa samband mellan de tre hållbarhetsdimensionerna social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet utifrån indikatorerna och tidigare forskning. Den är en första beskrivning av nuläget kopplat till varje effektmål i nya RUS utifrån de framtagna indikatorerna till respektive mål, och lägger därmed grunden för att kunna följa och jämföra utvecklingen inom varje effektmål framöver, liksom den regionala utvecklingen i länet. Denna rapport utgår ifrån och bygger vidare på det övergripande kunskapsunderlag som togs fram inför framtagande av RUS - *Hållbar regional utveckling och tillväxt i Gävleborg* (Region Gävleborg, 2019). I kunskapsunderlaget gavs en övergripande bild av Gävleborgs förutsättningar, utmaningar och möjligheter för regional utveckling.

Definition av hållbar utveckling

Utgångspunkten i den här rapporten är hållbar utveckling i enlighet med Förordningen (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete. Förordningen fastslår att ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet ska synliggöras och integreras i allt regionalt utvecklingsarbete. Hållbar utveckling och målen i Agenda 2030 är styrande för RUS. Hållbar utveckling består av de tre hållbarhetsdimensionerna ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet, där nuvarande och kommande generationers livsvillkor och behov uppfylls

– utan att ekonomiska, sociala eller miljömässiga förhållanden för kommande generationer äventyras.

Figur 1. De tre perspektiven av hållbarhet är integrerade och odelbara. Bildkälla: FN-förbundet.

De tre hållbarhetsdimensionerna betraktas som odelbara. Med det menas att ingen av de tre hållbarhetsdimensionerna får uppnås på bekostnad av de andra, utan dessa tre fungerar både som förutsättning och som hävstång för varandra. Genom att de olika dimensionerna interagerar och lyfter varandra uppstår hållbar regional utveckling (Region Gävleborg, 2021c).

Metod och avgränsning

Den regionala utvecklingsstrategin har fem målområden och 15 effektmål. Effektmålen följs upp med hjälp av ett 60-tal indikatorer¹. Nulägesanalysen består dels av analysen i denna rapport, dels av en visualisering av indikatorerna på webben i verktyget Power BI, som finns tillgänglig på Region Gävleborgs webb. Power BI visar statistik för samtliga indikatorer kopplat till målområdena och effektmålen, där samtlig statistik så långt som är möjligt redovisas med tidsserier, geografi, kön och bakgrund som indelningsgrund. Användaren kan i detta verktyg anpassa vilken statistik som ska visas. Verktöget kan med fördel användas av regionala utvecklingsaktörer för ett analysbaserat regionalt utvecklingsarbete.

Nulägesanalysen påbörjades genom att hämta och sammanställa data för samtliga indikatorer avseende tidsjämförelser, skillnader mellan olika platser (riket, län och kommuner) och grupper (kön, ålder samt inrikes- och utrikes födda). Indikatorerna skiljer sig dock åt gällande exempelvis tidsperiod, bakgrundsvariabler, uppdateringsfrekvens, källa och insamlingsmetod. Det innebär att indikatorerna är olikartade till sin karaktär.

¹ Se förteckning över samtliga indikatorer i tabell B1 i bilagan.

I vissa fall definieras de enligt andra myndigheters metod för datainsamling och bearbetning. Möjligheten att redovisa statistik för olika grupper och platser, samt att göra jämförelser mellan grupper, platser och tidsperioder varierar därför mellan indikatorerna. Det innebär att redovisningen skiljer sig åt mellan olika indikatorer. Analysen har även kompletterats med forskning som visar på samband och synergier mellan ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet.

Eftersom indikatorerna är relativt många, och flera indikatorer inom ett effektmål mäter och beskriver samma fenomen, har en avgränsning varit nödvändig för rapporten. Vissa indikatorer har därför fått mer utrymme i rapporten än andra. För att avgöra vilka indikatorer som bör få mer utrymme har indikatorerna delats in i övergripande och fördjupande indikatorer. En övergripande indikator kännetecknas av att den beskriver stora delar av effektmålets utveckling, visar på fler än en hållbarhetsdimension, samt att det underlag som krävs för att följa indikatorn är tillgängligt, har validitet, är enkelt att visualisera eller inkluderar mätetal som kan följas årligen. En fördjupande indikator kännetecknas av att den är mer specifik och mäter en avgränsad del av effektmålet, har en mer komplex tolkning, mäter mjukare kvalitativa värden eller att tillgången på data är sämre. De övergripande indikatorerna redovisas mer utförligt och visuellt medan de fördjupande indikatorerna används för att bidra med kontext och visa på nyanser av effektmålet. Den bild som både övergripande och fördjupande indikatorer ger tillsammans möjliggör en sammantagen beskrivning av effektmålet och dess utveckling. Tillvägagångssättet för att följa upp indikatorerna kan sammanfattas i analys-schemat som visas i figur 2.

Figur 2. Analys-schemat.

Indikatorerna kan ge generell bild av utvecklingen inom varje effektmål utifrån den statistik som redovisas och analyseras. Däremot saknas möjlighet att redovisa en fördjupad analys på grund av att indikatorerna enbart redovisas och beskrivs på en övergripande nivå. Indikatorerna kan inte heller beskriva processerna inom det regionala utvecklingsarbetet. För detta krävs det kompletterande kvalitativa analyser, där involverade aktörer ger sin bild av det regionala utvecklingsarbetet.

Rapportens disposition

Rapportens disposition är strukturerad utifrån målområde och effektmål, se figur 3 för en beskrivning av rapportens disposition.

Figur 3. Beskrivning av rapportens disposition.

I två fall återfinns samma effektmål under olika målområden. Det är effektmål från målområde 5 *Jämlikt och jämställt samhälle* som även hör hemma under målområde 3 *Konkurrenskraftigt näringsliv och hållbar arbetsmarknad* samt målområde 4 *Hög kunskap och innovationsförmåga*. I några fall följs skilda effektmål upp av samma indikatorer. I de fall när effektmål eller indikatorer återkommer, hänvisas till det avsnitt där effektmålet eller indikatorerna redovisades först för att undvika dubbelskrivningar.

1 Attraktiva och tillgängliga platser

De geografiska förutsättningarna i Gävleborg medför att länet är beroende av en välfungerande och hållbar infrastruktur. Gävleborg är ett ytmässigt stort län med relativt liten befolkning utspridd på många olika platser; landsbygder, samhällen och städer. Detta ger Gävleborg sin särskilda landskapskaraktär, men påverkar också tillgängligheten och förutsättningarna att bo, leva och verka i länets alla delar. Det gör det mer utmanande för näringslivet att hitta rätt kompetens och för boende att få det jobb de önskar inom rimliga pendlingsavstånd. Människors rörelsemönster för arbete, utbildning och fritid förändras också över tid och sträcker sig allt oftare över såväl kommun- som länsgränser. Alla platser erbjuder skilda utbud och värden, men är också ömsesidigt beroende av varandra och behöver stärkas till att vara levande, företagsamma, gröna, inkluderande, hälsosamma och trygga. Genom tillgängliga och hållbara transportsystem och digital infrastruktur kan platser kopplas samman så att olikheter blir till gemensam styrka och attraktionskraft.

– Regional utvecklingsstrategi Gävleborg 2020-2030

1.1 Gävleborg har attraktiva platser och goda livsmiljöer för boende, arbete, företagande och besökare - med starka funktionella samband inom länet och över länsgränser

Tabell 1. Effektmålets indikatorer och beskrivning av indikatorernas innebörd

<i>Indikator</i>	<i>Beskrivning</i>
Befolkningsutveckling, procentuell förändring	En positiv befolkningsutveckling ger en indikation på en plats eller regions attraktivitet, den framtida försörjningen, kompetensförsörjningen och behoven av offentlig och privat service.
Flyttningsnetto, antal per 1000 invånare	
Antal gästnätter	En växande besöksnäring indikerar att länets attraktivitet ökar och att utomstående känner till Gävleborg.
Kommuner med bostadsmarknad i balans	En balans på bostadsmarknaden visar på en god boendemiljö i Gävleborg och en utveckling av bostadsmarknaden i länet.
Nystartade företag, antal per 1 000 invånare, 16-64 år	En ökning av nystartade företag ger en indikation på ett gott företagsklimat.
Invånare 0-16 år med tillgång till grundskola inom 2 km, andel (%)	Ökad tillgång till samhällsservice indikerar att det är lättare att ta del av samhällsservice i länet.
Invånare med tillgång till dagligvarubutik inom 2 km, andel (%)	
Nettopendling, andel (%)	En positiv nettoinpendling indikerar att kommunen/länet har en attraktiv arbetsmarknad, men även att invånare väljer att pendla framför att bosätta sig i kommunen/länet. En negativ nettoinpendling indikerar att kommunen/länet är attraktivt att bo i och att det finns funktionella samband till arbetsmarknader utanför kommunen/länet.
Andel som är nöjd med sin kommun i dess helhet som en plats att bo och leva på	Ökad nöjdhet indikerar att invånarnas inställning till kommunen som en plats att bo och leva på samt synen på kommunernas verksamheter är positiv.

Sammanfattning av nuläget kopplat till effektmålet

Gävleborg har en låg befolkningstillväxt, med en utflyttning från länet och med fler som dör än som föds. Det som i nuläget driver befolkningstillväxten är främst inflyttning från andra länder. Den förändrade demografin med en ökande andel äldre och därmed en högre försörjningskvot medför både sociala och ekonomiska utmaningar. Detta beror på att en hög andel äldre medför ett ökat behov av välfärdstjänster samtidigt som en låg andel i arbetsför ålder medför ett lägre utbud av arbetskraft och lägre skatteintäkter. I Gävleborg bor 80 procent av invånarna i tätort och 20 procent utanför tätort, men med stora skillnader mellan olika delar av länet och mellan länets kommuner. Vissa kommuner har en hög tätortsgrad medan andra kommuner har upp emot halva sin befolkning boende utanför tätort. Skillnader i ortsstorlek tillsammans med skillnader i

avstånd till (andra) närliggande större samhällen resulterar i stora skillnader i tillgång till grundläggande samhällsservice, så som grundskola och dagligvaruhandel.

Gävleborg har ett lågt antal nystartade företag per 1000 invånare jämfört med riket. Vissa kommuner har dock ett lägre antal nystartade företag än andra. Det gäller framför allt de glesbefolkade kommunerna i norra delen av länet. Detta kan indikera att företagsklimatet behöver stärkas och bli mer inkluderande. Samtidigt handlar företagsklimatet också om att befintliga företag investerar, expanderar, nyanställer och upptäcker nya marknader. Det betyder att antalet nystartade företag som mått på företagsklimat måste tolkas med en viss försiktighet.

Gävleborg har en nettoutpendling, vilket innebär att det är fler som pendlar ut ur länet än in för att arbeta. Inom länet finns det även kommuner som har en stor utpendling till andra kommuner. Det är viktigt för länet att möjliggöra både in- och utpendling till andra arbetsmarknader, för att kunna attrahera både boende och kompetent arbetskraft. Att utveckla och upprätthålla goda kommunikationer både inom länet och till arbetsmarknader utanför länet är därför centralt. Gävleborg har haft en stark utveckling av besöksnäringen, mätt som antal utländska och svenska gästanter, under de senaste åren. Detta trots pandemins negativa inverkan på besöksnäringen.

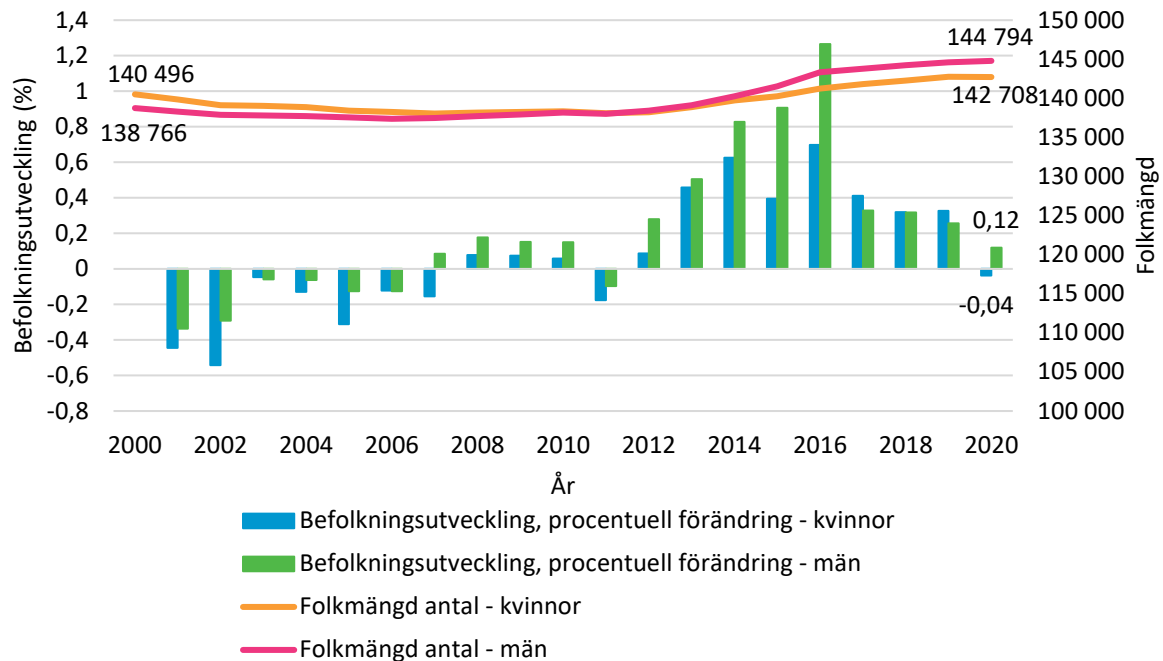
I nuläget behöver alla delar av näringslivet återhämta sig efter coronapandemin. Utmaningen framöver är att öka befolkningstillväxten, både genom att behålla och att attrahera nya invånare. Att åtgärda bostadsbristen och öka tillgängligheten till samhällsservice skulle kunna ha en positiv effekt på Gävleborgs attraktivitet. Att stärka tillgång till arbetsmarknaden genom en god fysisk och digital tillgänglighet ökar också möjligheterna att behålla och attrahera invånare, eftersom det underlättar för både distansarbete och arbetspendling. Genom att förbättra företagsklimatet för olika grupper av företagare oavsett kön, ålder och bakgrund kan Gävleborg få en större bredd av branscher och en större mångfald bland företagarna.

Gävleborg har en låg befolkningstillväxt och ökad försörjningskvot

Figur 4 visar befolkningsutvecklingen som procentuell förändring jämfört med föregående år samt folkmängduppsdelad på kön över tid i Gävleborg. Under åren 2011-2020 har befolkningen ökat. Inflyttning från utlandet är den största orsaken till att länets befolkning växer. Samtidigt varierar befolkningsutvecklingen mellan kommunerna i länet. I Gävle och Sandviken har exempelvis folkmängden ökat med 8 respektive 6 procent de senaste 10 åren, medan den procentuella befolkningsökningen under perioden är lägre eller negativ i de övriga kommunerna.

Det inrikes flyttningsnettot har över tid varit negativt i Gävleborg, vilket betyder att antalet invånare som flyttar till andra län är högre än antalet som flyttar in. Flyttningsnettot skiljer sig mellan olika åldersgrupper, där de flesta personer som flyttar ut från länet är i åldersgruppen 20-29 år. Länets födelseöverskott (antalet som föds i relation till antalet som dör) varierar mellan svagt positivt och svagt negativt, och bidrar överlag inte nämnvärt till befolkningstillväxten. Folkmängden har ökat mer bland män än bland kvinnor. Innan 2011 var antalet kvinnor högre än antalet män, men det har förändrats över tid och år 2020 fanns fler män än kvinnor i Gävleborg.

Befolkningsutveckling, procentuell förändring mot föregående år och folkmängd i antal, per kön, Gävleborg

Figur 4. Källa: SCB. Not: Observera att den högra y-axeln startar vid 100 000.

En låg befolkningstillväxt och ett negativt inrikes flyttningsnetto (fler som flyttar ut till andra län än in från andra län) tyder på att Gävleborg står inför en demografisk utmaning. Länets åldersstruktur blir allt äldre, med en ökande andel invånare i pensionsåldern och sjunkande andel arbetsföra. Den förändrade demografiska sammansättningen innebär att allt färre kommer att behöva försörja allt fler. Genom att attrahera och behålla människor i arbetsför ålder kan länet hålla nere försörjningskvoten². Fler människor i arbetsför ålder skulle öka skatteintäkterna, förutsatt att personerna kommer i arbete. För kommuner med en relativt hög andel äldre kan den demografiska utmaningen bli extra stor. I Sverige är den övergripande bilden att storstäderna har, och kommer att ha, en mer gynnsam försörjningsbörda³ än övriga delar av landet, samt att skillnaderna kommer fortsätta öka över tid (Anderstig, 2012). I länet har de större kommunerna, Gävle och Sandviken, lägst andel äldre (21 procent respektive 24 procent). En växande andel äldre leder till att behov av välfärdstjänster inom äldreomsorg och vård ökar. Detta i sin tur medför att fler anställda behövs i välfärdssektorn. Andelen i arbetsför ålder i förhållande till de i icke- arbetsför ålder sjunker även. Fler äldre som behöver välfärdstjänster tillsammans med en lägre andel i arbetsför ålder påverkar skatteintäkter och därmed även finansieringen av välfärdssektorn.

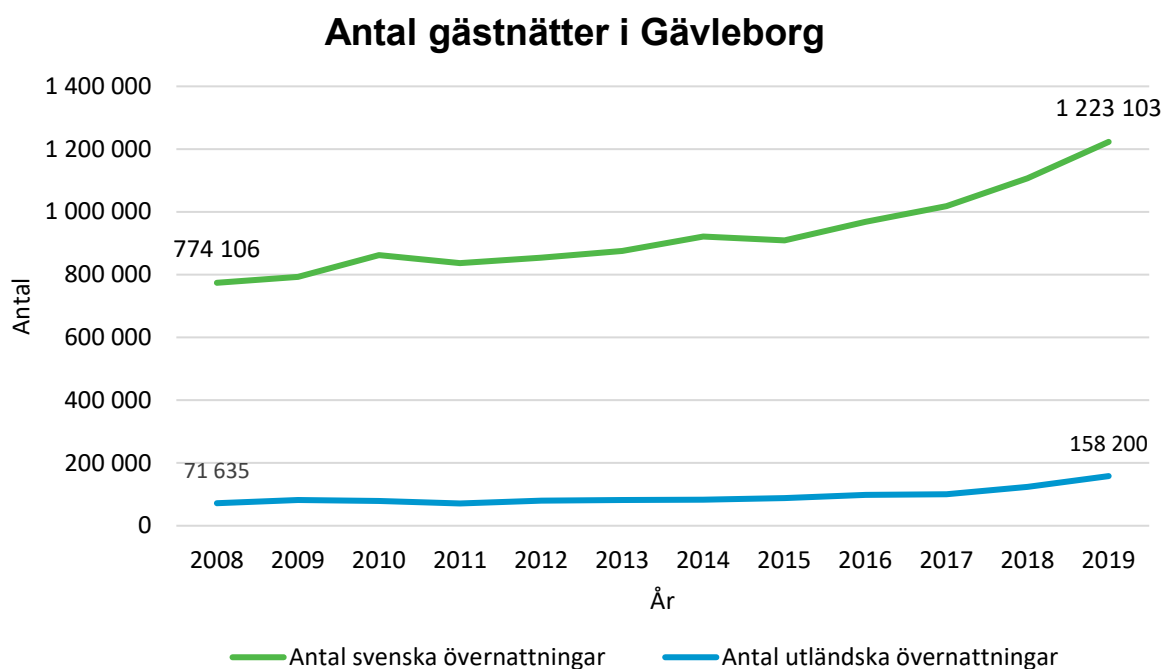
² Försörjningskvot beräknas som befolkningsmängd/antal individer i arbetsför ålder (20 - 64 år). Beskriver antalet individer i grupper som behöver försörjning (yngre i åldrar 0-19 år samt äldre i åldrar 65 år och uppåt) i förhållande till antalet individer i arbetsför ålder (20-64 år).

³ Försörjningsbörda beräknas som befolkningsmängd/sysselsatta individer 20-64 år. Begreppet tar hänsyn till sysselsättningen, till skillnad från försörjningskvoten.

Gävleborg är attraktivt som turistdestination

Besöksnäringen är viktig för att utveckla länet och kommunerna. Den påverkar sysselsättning, serviceutbud inom flera branscher, nyföretagande, dagligvaruhandel och bostadspriser inom en kommun. Det är dock viktigt att notera att besöksnäringen i sig inte kan lyfta ett lokalt näringsliv utan är beroende av ett växande näringsliv i övrigt (SKL, 2018). Besöksnäringen som bransch utmärker sig vad gäller jämlikhet och mångfald (Jordbruksverket, 2020). Till skillnad från många andra branscher i Sverige är det ungefär lika många män och kvinnor som arbetar inom besöksnäringen. Det är dock vanligare att chefer på högre nivåer är män. Inom hotell och restaurang finns en stor andel utrikes födda företagsledare, och det är även den bransch som har störst andel utrikes födda förvärvsarbetande.

Figur 5 nedan visar det totala antalet gästnätter, fördelat på utländska och svenska resenärer. Mellan åren 2008 och 2019 ökade det totala antalet gästnätter med ca 63,4 procent. De svenska övernattningarna utgör den största andelen av gästnätterna i Gävleborg, men den procentuella ökningen har varit snabbare för utländska gästnätter under perioden 2008-2019. Ökningen från år 2008 till år 2019 motsvarar en procentuell förändring om 120 procent för de utländska gästnätterna. Motsvarande siffra för de svenska övernattningarna är 58 procent.

Figur 5. Källa: Tillväxtverket

Besöksnäringen är en av de branscher som drabbats hårdast av coronapandemin (Region Gävleborg, 2021a). För besöksnäringen är därför en utmaning framöver att återhämta sig och fortsätta den positiva utvecklingen som fanns innan pandemin. Det handlar om att se till de nya behov och möjligheter som den förändrade befolkningsammansättningen och coronapandemin för med sig. Det kan exempelvis gälla önskemål som olika grupper har för att semestra i närområdet. Visit Sweden (2020) visar även att naturturism har fått ett uppsving i Sverige. Upplevelser som tilltalar resenärer

ur både ett hållbarhets- och säkerhetsperspektiv efterfrågas allt mer. Nya målgrupper har hittat ut till naturen, och anläggningar som erbjuder naturnära upplevelser i en smittsäker miljö hade bra beläggning under sommaren 2020 (Sandbacka Science Park Research, 2020). Det finns även kopplingar mellan besöksnäringen och tillgänglighet och inkludering. Detta kan ske genom att lokaler, verksamheter, information och kommunikation utformas på ett inkluderande och tillgängligt sätt (Jordbruksverket, 2020).

Tillgång till samhällsservice och bostäder varierar mellan kommunerna

I Gävleborg har ca 75 procent av invånarna i åldern 0-16 år tillgång till en grundskola inom 2 km, och 71 procent av invånarna har tillgång till en dagligvarubutik inom 2 km.⁴ Tillgången varierar mellan kommunerna, men generellt har de kommuner med lägst befolkningstäthet⁵ en lägre tillgång till samhällsservice. Kommuner med stor andel invånare boende utanför tätort har lägre tillgång till dagligvarubutiker och grundskola. Denna indikator lämpar sig bäst för att mäta varierande tillgänglighet för korta sträckor i tätort, eftersom den fångar antal invånare med kortare än 2 kilometer till närmaste dagligvarubutik. Bristande tillgänglighet medför att det blir svårare att cykla eller gå till skola, arbetsplats, butik eller annan samhällsservice och att människor blir mer beroende av bil samt fungerande och tillgänglig kollektivtrafik. Krav på bil kan dock exkludera de grupper som av olika anledningar inte har möjlighet att använda bil som färdmedel. Tillgänglighet till samhällsservice är även viktigt ur ett jämställdhetsperspektiv. Bristande tillgänglighet påverkar generellt kvinnor mer än män, eftersom det har större negativ påverkan på kvinnors rörelseutrymme och innebär mer tid för obetalt hemarbetet (Solá, 2013).

Det är inte bara tillgången till samhällsservice som varierar mellan kommunerna i länet utan även tillgången på bostäder. Fyra av länets tio kommuner angav att bostadsmarknaden i kommunen som helhet var i balans. De övriga sex kommunerna bedömde att det rådde underskott på bostäder: Ockelbo, Ovanåker, Gävle, Sandviken, Söderhamn och Hudiksvall. I några kommuner skiljde sig bedömningen av bostadsmarknadsläget åt mellan centralorten och övriga orter i kommunen. Endast Hofors angav att det rådde balans i centralorten.

I Gävleborg tyder den relativt höga byggtakten, den avtagande befolkningsökningen och underskottet på bostäder i flera kommuner på att det kan råda mer av balans på bostadsmarknaden i närtid (Länsstyrelsen Gävleborg, 2021). Samtidigt finns det vissa grupper som generellt har det svårare på bostadsmarknaden än andra. Till dessa hör ungdomar, personer med funktionsnedsättning och nyanlända. Flera av länets kommuner har brist på bostäder särskilt anpassade för äldre och för personer med funktionsnedsättning (särskilt boende och gruppboende) (Boverket, 2020). Kraftiga prisuppgångar på bostadsmarknaden riskerar att stänga ute de mindre köpstarka hushållen. Tillgången på hyresrätter med lägre hyror är avgörande för grupper med en svag förankring på bostadsmarknaden. Samtidigt utgör det äldre hyresrättsbeståndet med lägre hyresnivåer en allt

⁴ Indikatorerna Invånare 0-16 år med tillgång till grundskola inom 2 km, andel (%) och Invånare med tillgång till dagligvarubutik inom 2 km, andel (%) är hämtade från Kolada och är utformade utifrån Tillväxtverket/Pipos definition.

⁵ Befolkningstäthet avser antal invånare per km²

mindre del av bostadsbeståndet, till följd av bland annat nybyggen, renoveringar och upprustningar som resulterar i höjda hyresnivåer. För att uppnå en socialt hållbar stadsutveckling är det viktigt att utgå från de boende och rikta sig till de som bor i stadsdelen och anpassa utvecklingen efter deras önskemål och ekonomiska möjligheter (Boverket, 2010).

En konsekvens av bostadsbristen är en ökad trångboddhet, vilket kan leda till stress och annan psykisk ohälsa. Det kan också försämra möjligheten att arbeta hemifrån och för barn att göra sina läxor (Boverket, 2016). Utöver trångboddheten har bostadsförsörjningen stor betydelse för samhällsekonomin. Finns det inte lämpliga bostäder så blir det svårare för människor att flytta för arbete och studier. Bostadsförsörjningen har också betydelse för möjligheten till integration av nyanlända. Finns det inte lediga bostäder så blir människor hänvisade till tillfälliga lösningar, till exempel att bo hos släktingar, vilket ökar både den etniska och socioekonomiska segregationen och försämrar människors förutsättningar att etablera sig i Sverige (Region Gävleborg, 2021b).

Fler som pendlar ut än in i länet

Gävleborg har en nettoutpendling, vilket innebär att det är fler som pendlar ut än in från länet. Detta beror till stor del på utpendling till Sundsvall i norr, Falun i väst och till Uppsala/Stockholm i södra delen av länet. Pendlingsmönstren skiljer sig dock mellan kommunerna i länet. De tre största kommunerna sett till både antalet invånare och arbetsmarknad – Gävle, Hudiksvall och Sandviken – hade nettoinpendling⁶ år 2019. Övriga kommuner hade en nettoutpendling, med fler som pendlar ut än in. Dessa kommuner är främst boendekommuner, med få arbetsplatser. De tre kommuner som hade högst nettoutpendling - Nordanstig, Ockelbo och Hofors - var de kommuner som hade en lägre befolkningsökning över tid än genomsnittet i Gävleborg.

Det är viktigt notera att kommuner kan både ha en hög in- och utpendling, såsom exempelvis Bollnäs-Ovanåker, om de har kompletterande arbetsmarknader. Pendlingen kan möjliggöra för invånarna att bo kvar i en kommun och arbeta i en annan kommun. Detta i sin tur kan förhindra en utflyttning, men även bidra till att bredda och diversifiera kommuners arbetsmarknad och näringslivsstrukturer. Det kan dock vara både positivt och negativt för en kommun att ha en stor andel utpendlare: positivt i bemärkelsen att kommunen är attraktiv att bo på och att tillgänglighet och infrastruktur fungerar bra, och negativt i bemärkelsen att utpendlingen ställer krav på att kommunen har starka och funktionella samband inom länet och över länsgränser (Gävleborgs funktionella geografi, 2018).

Generellt sett pendlar män ut från sin kommun i högre grad än kvinnor. Så är också fallet i Gävleborg även om undantag finns, såsom exempelvis i Hofors kommun. Den högre pendlingen bland män beror på könsstrukturen på arbetsmarknaden och samhället i stort, där kvinnor är överrepresenterade inom den offentliga sektorn, med arbetstillfällen inom vård/skola/omsorg som ofta finns lokalt, medan män är överrepresenterade bland annat inom tillverkningsindustrin som ofta är mer koncentrerad till vissa platser. Utöver den

⁶ Nettoinpendling innebär fler inpendlare än utpendlare.

könssegregerade arbetsmarknaden kan kvinnor ha svårare att pendla på grund av att de förväntas ta ett större ansvar för det obetalda hemarbetet (Trafikverket, 2015). Kvinnornas redan höga andel av det obetalda hushållsarbetet riskerar att öka ytterligare om männens pendlande ökar i förhållande till kvinnornas pendlande, vilket i sin tur kan bidra till att bibehålla och stärka den könssegregerade arbetsmarknaden (Solá, 2013).

Det finns potential att stärka företagsklimatet i Gävleborg

Gävleborg har färre nystartade företag per 1000 invånare än riket som helhet, se tabell 15 i avsnitt 4.3. År 2019 låg antalet nystartade företag per 1000 invånare på 8,1 för Gävleborg, medan motsvarande siffra låg på 10,7 för riket. Utvecklingen av antalet nystartade företag i länet följer trenden i riket men på en lägre nivå. Jämfört med andra län har Gävleborg näst lägst antal nystartade företag per 1000 invånare. År 2019 fanns också vissa skillnader mellan kommunerna i Gävleborg. Jämförelser mellan kommuner i länet kan dock vara svårtolkade eftersom vissa kommuner har ett lågt antal invånare. I dessa kommuner kan ett fåtal nystartade företag ge ett stort utslag på indikatorn, eftersom indikatorn sätter nystartade företag i relation till invånarantalet.

Att öka antalet nystartade företag i länet kan vara angeläget för grupper som har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden, t.ex. utrikes födda kvinnor. Genom att starta och driva företag kan utrikes födda kvinnor försörja sig på ett alternativt sätt till anställning. Trots att det är viktigt att fler utrikes födda kvinnor startar företag för att öka sysselsättningen, kan dessa uppleva hinder och svårigheter för sitt företagande på grund diskriminering, svårigheter med svenska språket och kunskap om olika finansieringsmöjligheter (Tillväxtverket, 2019a). I landsbygder är det huvudsakligen företag med inriktning mot service som drivs av kvinnor. Detta företagande bidrar med både sysselsättning och lokal service. Samtidigt är det framför allt näringsgrenar med stora företag som domineras av män som bidrar till en högre tillväxt på små orter och i landsbygd. Ökad jämställdhet och jämlikhet i Gävleborgs företagande kan dock ha en positiv effekt på att utveckla livsmiljön i landsbygder (Sköld, Tillmar, Ahl, Berglund, & Pettersson, 2018).

Det finns möjligheter i att främja sociala företag i Gävleborg. Sociala företag är företag som via innovationer och engagemang har en drivkraft att bidra till ett bättre samhälle. Det finns ett pågående nationellt arbete för att stärka utvecklingen av sociala företag och för samhället ska bli bättre på att ta tillvara den potential och nytta som sociala företag bidrar med (Regeringskansliet, 2018). Sweco (2021) har identifierat regionerna som nyckelspelare i att utveckla samverkansstrukturer och stärka marknaden för de sociala företagen. Att främja sociala företag i Gävleborg kan stärka entreprenörskap och företagsklimatet samtidigt som dessa kan bidra till ett mer hållbart samhälle. Tillväxtverket (2019b) nämner även att sociala företag som också är arbetsintegrerande kan vara en pusselbit för att hjälpa nyanlända och långtidsarbetslösa utrikes födda att etablera sig på arbetsmarknaden.

Nöjdheten varierar i kommunerna

Enligt SCB:s medborgarundersökning år 2019 varierar andelen som är nöjd med sin kommun som en plats att bo och leva på mellan 29 och 43 procent i kommunerna i Gävleborg. Indikatorn anger andelen som gett höga betyg (8-10) på en tiogradig skala.

I nästan alla kommuner uppgav kvinnor i större utsträckning än män att de är nöjda med kommunen. Andelen har varierat över tid i de flesta kommunerna. Det går inte att urskilja några tydliga förändringar sedan den första mätningen 2010. Skillnader mellan kommunerna och mellan grupper i synen på kommunen som en plats att bo och leva på tyder på att det finns utvecklingsområden för vissa av kommunerna⁷.

⁷ Kommunerna som ingår i SCB:s medborgarundersökning varierar från år till år. Detta beror på att det är frivilligt för kommuner att vara med, och de måste själva betala för att delta i undersökningen. Eftersom alla kommuner inte har ett resultat för varje år, bör resultaten och jämförelser mellan kommuner tolkas med en viss försiktighet. Slutsatser om nöjdhet i Gävleborgs kommuner kräver därför mer fördjupade analyser.

1.2 Gävleborg har robust och kapacitetsstark infrastruktur med hög tillgänglighet för godstransporter och personresor inom länet och över länsgränser.

Tabell 2. Effektmålets indikatorer och beskrivning av indikatorernas innebörd

Indikatorer	Beskrivning
Total vägtrafik	Minskat vägtrafikarbete, lägre restidskvot och effektivt kapacitetsutnyttjande av järnvägen visar på utvecklingen av hållbara transporter och resvanor i länet, samt transportsystemets funktionalitet.
Tung vägtrafik	
Kapacitetsbegränsningar och utnyttjande av järnväg	
Restidskvot för järnväg relativt för personbil och buss	
Godsvolymer via Gävles hamn och Söderhamns hamn	Utvecklingen av godsvolymer via Gävleborgs hamnar visar hur attraktivt transportsystemet är och möjligheterna att skifta godstransporter från väg till sjö.

Sammanfattning av nuläget kopplat till effektmålet

Gävleborg behöver främja ett hållbart resande med kollektivtrafik på både kort och lång sikt och se till så att infrastrukturen är kapacitetsstark och robust, för att fler invånare ska få större möjligheter att ta del av länets arbetsmarknader och platser, oavsett deras socioekonomiska situation, ålder eller kön. Detta bidra även till att minska på klimatpåverkan.

Det finns potential att skifta det privata resandet med personbil till mer hållbara transportmedel i Gävleborg. Inte minst har coronapandemin visat att det finns möjlighet att minska den totala mängden trafik på vägnätet vägtrafikarbetet i länet, eftersom det totala vägtrafikarbetet⁸ per invånare sjönk kraftigt under år 2020. Innan dess ökade vägtrafikarbetet över tid, med ett högre antal fordonskilometer både totalt och per invånare. Restidskvoten visar att det i många fall inte är tidseffektivt att välja buss eller tåg framför bil på kortare sträckor, vilket kan påverka resenärers val av transportmedel. Överlag har kapacitetsbegränsningarna⁹ på länets järnvägar varit relativt låg jämfört med andra järnvägssträckor i Sverige, särskilt år 2020 då coronapandemin kraftigt påverkade resandet. Utvecklingen i Gävles och Söderhamns hamnar är positiv; hamnarna har ökat lastat gods över tid och även år 2020, vilket indikerar att en del transport av gods skiftas från vägtransport till sjöfartstransport.

⁸ Vägtrafikarbete är ett mått på mängden trafik på vägnätet, för samtliga fordonsslag och tunga fordon, vilket uttrycks i antal fordonskilometer.

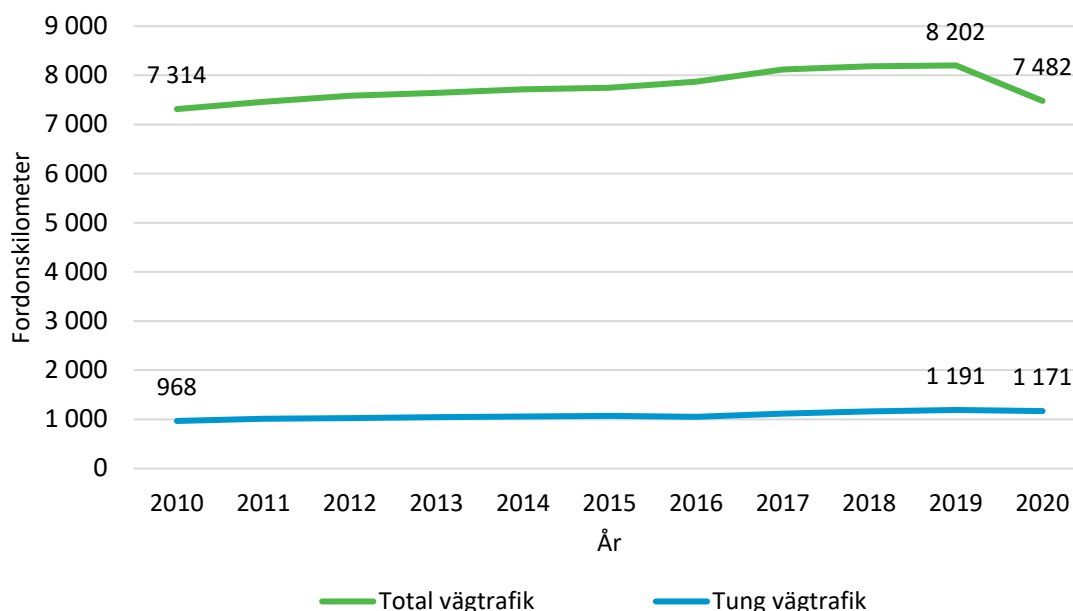
⁹ Kapacitetsbegränsningar beräknas utifrån kapacitetsutnyttjandet. Kapacitetsutnyttjandet är ett mått på infrastrukturens belastning och beräknas för dygnet som helhet och för den tvåtimmarsperiod under dygnet med mest intensiv trafik (max 2 timme). Beräkningen återspeglar hur stor andel av tiden som banornas linjedelar är belagda med tåg. Kapacitetsbegränsningar visar därmed huruvida det finns begränsningar på järnvägen utifrån belastningen under dygnets mest belastade tvåtimmarsperiod.

Det finns potential för hållbarare transporter och resvanor i Gävleborg

Figur 6 visar att vägtrafikarbetet per invånare ökade med ca 12 procent mellan 2010 och 2019. Som en följd av coronapandemin minskade det totala vägtrafikarbetet kraftigt, med ca 9 procent jämfört med år 2019. Ungefär 15 procent av vägtrafikarbetet består av tung vägtrafik, det vill säga tung lastbil och buss. Den tunga vägtrafiken har ökat över tid, men minskningen under 2020 jämfört med året innan var endast 1,7 procent. Det visar att coronapandemin påverkade personbilsresorna mer än transporter med tung lastbil och buss i Gävleborg. Även uppföljning på nationell nivå styrker denna bild (Trafikanalys, 2021).

Gävleborg har en förhållandevis stor mängd trafik på vägnätet sett till det totala vägtrafikarbetet per invånare, och ligger på sjätte plats bland Sveriges län. Trafiken på vägnätet är högst i Gävle, Hudiksvall och Söderhamn. Mängden vägtrafik beror både på resmönstren hos invånarna i länet och genomresor. Enligt Region Gävleborgs infrastrukturprogram (2013) transporteras 67 procent av godset på Gävleborgs vägar inom länet, och resterande 33 procent är godstransporter med destination utanför länet. Detta ger stöd för att Gävleborgs vägar är viktiga för transittrafik. Långa avstånd resulterar även i en högre mängd vägtrafikarbete, eftersom kollektivtrafik inte är tillgänglig på alla platser i länet. Tillgängligheten kan dock förbättras genom både investeringar i transportinfrastruktur som minskar restiderna och genom att lokalisera utbudet som genererar resor på ett mer tillgängligt sätt, exempelvis samhällsservice och arbetsplatser (Gävleborgs funktionella geografi, 2018).

Vägtrafikarbete i fordonskilometer per invånare, fördelat på total och tung vägtrafik, Gävleborg

Figur 6. Källa: Trafikverket

Hur många som väljer bilen framför kollektivtrafik påverkas av faktorer som exempelvis tillgänglighet, restid och miljöpåverkan (Holmberg, 2013). För att kollektivtrafikens

marknadsandel inte ska påverkas negativt bör restidskvoten, det vill säga restiden med kollektivtrafik dividerat med restiden med bil, inte överstiga 1,5 (Boverket, Trafikverket, SKR, 2015). Det betyder exempelvis att en restid på 60 minuter med kollektivtrafiken är acceptabelt för de flesta resenärer om motsvarande restid med bil är minst 40 minuter.

Restidskvoten varierar mellan olika sträckor i länet, liksom mellan tåg och buss. De sträckor som ligger under en restidskvot på 1,5 är för tåg jämfört med bil; Sandviken-Hofors, Söderhamn-Ockelbo och Hofors-Falun och för buss jämfört med bil; Bollnäs-Edsbyn. Data saknas för vissa sträckor, så dessa siffror ger inte hela bilden. Överlag är restidskvoten lägre för tåg än för buss jämfört med bil, med undantag för Sandviken-Hofors, Hofors-Gävle och Hofors-Falun. För dessa sträckor är buss att föredra framför tåg sett till restidskvoten. Restidskvoten visar att det går snabbare att åka bil än buss på samtliga sträckor. Restidskvoten för tåg/bil är under 1 på flertalet sträckor. Dock beräknas dessa sträckor som restiden mellan centrum och stationer, och inte dörr till dörr. Detta innebär att restiden för bilresor förmodligen är kortare i flera fall, om beräkningarna skulle göras från dörr till dörr. Hänsyn tas inte till eventuella väntetider vid resor med kollektivtrafik eller tid för att parkera bilen.

Även hur effektivt järnvägarnas kapacitet utnyttjas kan inverka på hållbart resande. Under år 2020 var kapacitetsbegränsningen¹⁰ i Gävleborgs järnvägsnät relativt låg. Sträckan Söderhamn-Sundsvall och delar av sträckorna Gävle-Söderhamn-Ljusdal bedömdes vara något kapacitetsbegränsad under 2020. Detta innebär att trafiken inte utnyttjar hela den tillgängliga kapaciteten som infrastrukturen medger, men det kan likväl uppstå problem att tillgodose olika aktörers önskemål om trafik och tid för att underhålla banan. År 2020 minskade kapacitetsutnyttjandet¹¹ av järnvägen som en följd av coronapandemin (Trafikverket, 2020). År 2018 var det fler sträckor i länet som bedömdes vara något kapacitetsbegränsade, främst sträckorna Gävle-Söderhamn-Sundsvall och Gävle-Borlänge.

Sett till kapacitetsutnyttjandet under dygnets mest belastade två timmar på järnvägsnätet var de flesta sträckorna i Gävleborg högt utnyttjade eller medel utnyttjade, medan väldigt få sträckor var lågt utnyttjade. Det gäller såväl sträckorna Stockholm-Uppsala-Gävle söderut som sträckorna mot Ljusdal-Ånge och Sundsvall norrut. Det betyder att känsligheten för störningar är hög och trafiken är omfattande över hela dygnet i förhållande till banans tillgängliga kapacitet (Trafikverket, 2020). Det kan därför vara svårt att få tider för att underhålla banan.

Det totala vägtrafikarbetet ökar i snabbare takt än antalet invånare i Gävleborg. Ökningen i vägtrafikarbete leder till en ökad klimatpåverkan från transporter på vägarna (Naturvårdsverket, 2018). Flera faktorer påverkar trafikarbetet, t.ex. hur attraktivt det är att ta bilen jämfört med alternativa färdmedel, efterfrågan på resor samt transporter och tillgänglighet (Holmberg, 2013). Olika grupper i samhället har skilda förutsättningar att använda olika typer av transporter, exempelvis har de grupper med små ekonomiska

¹⁰ Beräkningen som görs på kapacitetsutnyttjandet visar vilka kapacitetsbegränsningar som järnvägsnätet har.

¹¹ Kapacitetsutnyttjandet är ett mått på infrastrukturens belastning och beräknas för dygnet som helhet och för den tvåtimmarsperiod under dygnet med mest intensiv trafik (max 2 timmar). Beräkningen återspeglar hur stor andel av tiden som banornas linjedelar är belagda med tåg.

marginaler begränsad möjlighet att äga bil. Det innebär att förutsättningar att resa inom och utanför länet skiljer sig mellan olika grupper i samhället. Att alla inte har intresse av eller möjlighet att äga bil kan dock vara positivt ur ett klimatperspektiv, eftersom resor med kollektiva färdmedel samt med gång och cykel är mer fördelaktiga ur miljösynpunkt.

En ökad tillgänglighet till olika transportmedel och en fungerande kollektivtrafik kan bidra till att utvidga arbetsmarknadsregionen. Insatser för ökad tillgänglighet till miljövänliga transportmedel och fungerande kollektivtrafik kan vara positivt ur både ett jämlikhets- och klimatperspektiv. Ökad tillgänglighet kan exempelvis handla om utbyggd och billigare kollektivtrafik, fler turer och anpassad kollektivtrafik för funktionshindrade (Trafikverket, 2015).

Positiv utveckling för godsvolymer i Gävleborgs hamnar

Den totala godsvolymen (lastat och lossat) uppgick till 5483 tusen ton i Gävles hamn och 772 i Söderhamns hamn år 2020. Jämfört med 2019 var det en ökning med 11 procent i Gävle och 6 procent i Söderhamn. Samtidigt minskade godsvolymen i Sveriges hamnar med 2 procent. Det innebär att sjötransport av gods har en mer positiv utveckling för Gävleborg än Sverige i övrigt. Av den totala godsvolymen var 73 procent i Gävle och 83 procent i Söderhamn från/till utrikes sjötrafik. I Gävles hamn var majoriteten lossat gods, medan majoriteten av godset i Söderhamn var lastat. I Sverige minskade mängden lastat gods i svenska hamnar medan lossat gods ökade (Trafikanalys, 2020), en förändring som inte avspeglas i siffrorna för Gävleborgs hamnar. Istället visar siffrorna på att exporten av gods via hamn inte påverkats lika kraftigt av coronapandemin i Gävleborg som andra hamnar i Sverige.

Godstransporter via hamn kan vara mer hållbara än godstransporter på väg, men det är svårt att dra några säkra slutsatser. Flera faktorer kan spela in, t.ex. vilket bränsle godstransporter på väg använder. Ökade av- och pålastningar i hamnar kan även innebära mer handel, vilket är positivt sett till länets ekonomiska tillväxt, men det kan innebära högre klimatpåverkan, eftersom ökade godstransporter via hamn inte per automatik innebär en förflyttning av gods från väg till sjö.

1.3 Gävleborg har en fossiloberoende transportsektor och ett hållbart resande

Tabell 3. Effektmålets indikatorer och beskrivning av indikatorernas innebörd

<i>Indikatorer</i>	<i>Beskrivning</i>
Utsläpp till luft av växthusgaser, transporter, ton CO ₂ e ¹² per invånare	Indikatorerna utsläpp till luft av växthusgaser, transporter och slutanvändning energi inom transporter inom det geografiska området mäter hur transportsektorn påverkar miljön och om resandet sker på ett hållbart sätt.
Slutanvändning energi inom transporter inom det geografiska området, MWh per invånare	
Marknadsandel för kollektivtrafik, andel (%)	Ett ökat resande med kollektivtrafik i länet indikerar ett attraktivt och hållbart transportsystem för invånare och besökare.
Miljöbilar, andel av totalt antal bilar i det geografiska området (%)	Ökad andel miljöbilar indikerar ett mer hållbart privat resande.

Sammanfattning av nuläget kopplat till effektmålet

Gävleborgs transportsektor blir allt mer fossiloberoende och det hållbara resandet ökar. Det krävs däremot en snabbare omställning inom transportsektorn för att den ska bli helt fossiloberoende. Utsläpp till luft av växthusgaser från transporter har minskat från 2,3 ton CO₂e per invånare till 1,6 ton CO₂e per invånare mellan 2005 och 2018. En annan del i att fortsätta ställa om till en fossiloberoende transportsektor och ett hållbart resande är att minska utsläppen från personbilar och att öka resandet med kollektivtrafik. Här ligger Gävleborg sämre till än riket. Även slutanvändningen av energi inom transporter ligger över riksgenomsnittet.

Gävleborg behöver fortsätta arbetet för att nå en fossiloberoende transportsektor, liksom för att minska energianvändningen och utsläppen i en snabbare takt. Detta innebär att effektivisera användningen av energi och att ställa om från fossila bränslen till fossilfritt inom transportsektorn, vilket leder till en minskad klimatpåverkan.

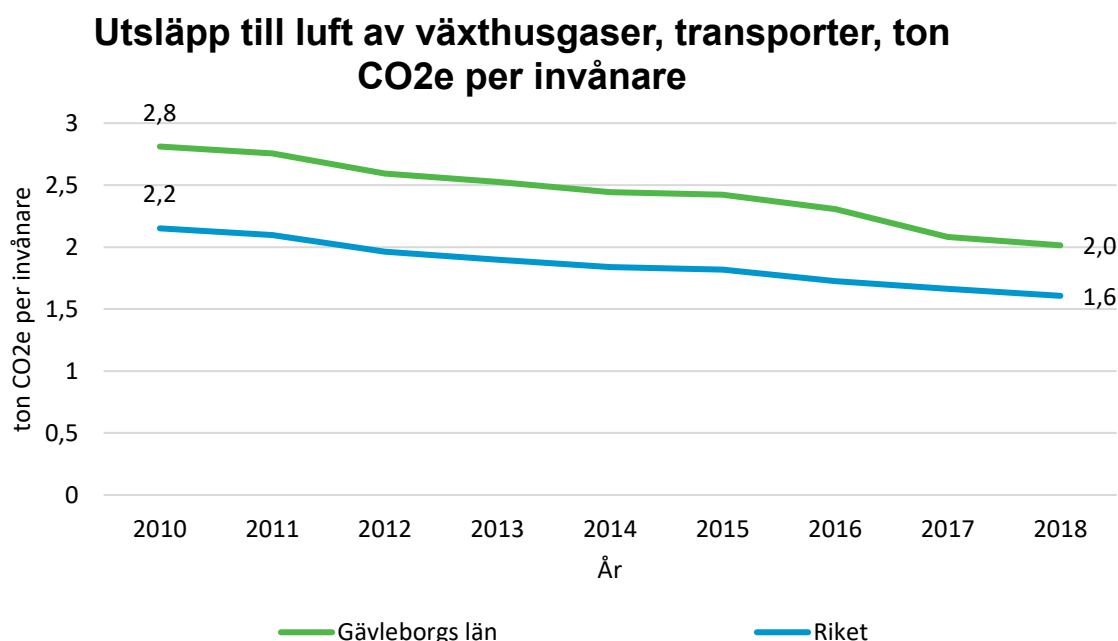
Utsläppen behöver minska snabbare för nå målet om en fossiloberoende transportsektor

Gävleborg kan närma sig målet om en fossiloberoende transportsektor både genom att använda en mindre total energimängd och mindre mängd fossil energi. Målet är i första hand att minska användandet av energi i stort, och en del av lösningen är att de transporter som går sker med fossilfria drivmedel.

Både utsläppen av ton CO₂ per invånare och slutanvändningen av energi inom transporter i MWh per invånare har minskat över tid. Utsläppen i ton CO₂e per invånare

¹² Koldioxidekvivalenter, förkortat ”CO₂e”, är ett mått på utsläppen av växthusgaser. Olika växthusgaser bidrar olika mycket till växthuseffekten. Med begreppet ”CO₂e” får man ett gemensamt mått för alla olika utsläpp av växthusgaser och deras inverkan på klimatet.

har minskat från 2,3 år 2005 till 1,6 år 2018. Samtidigt visar figur 7 att Gävleborg har högre utsläpp av växthusgaser från transporter per invånare jämfört med riket. Detsamma gäller för slutanvändning. Mellan 2010 och 2018 har utsläppen från transporter minskat med 26 procent i Gävleborg. För att Gävleborgs transportsektor ska bli fossiloberoende till 2030 måste dock utsläppen minska i snabbare takt. Stora geografiska ytor och långa avstånd försvårar en ökad energieffektivitet eftersom det medför längre transporter. Förutsättningarna för hushåll att minska energiförbrukningen kopplat till transporter ser även olika ut i stad och i landsbygder (Jordbruksverket, 2013). Behovet av bil är ofta större i landsbygder, eftersom det är längre avstånd och sämre tillgång till kollektivtrafik. Framöver kan faktorer som förändrade konsumtionsmönster och digitalisering påverka behoven och förutsättningarna för att ställa om till ett mer transporteffektivt samhälle som är jämlikt, tillgängligt och resurseffektivt, och som tar hänsyn till de olika förutsättningar som finns för stad och landsbygd (IVA, 2019).

Figur 7. Källa: SCB

Utsläpp och slutanvändningen varierar mellan kommunerna, vilket delvis skulle kunna förklaras av skillnader i näringslivsstruktur. Tillverkningsindustrin, som är större i vissa kommuner, står för en stor del av de totala utsläppen. En lägre slutanvändning av fossil energi leder till färre utsläpp.

Transportsektorn står för nästan hälften av utsläppen i Gävleborg. En majoritet av utsläppen inom transportsektorn i Gävleborg kommer från personbilar, följt av lastbilar. Utsläppen från transportsektorn är större än utsläppen från andra sektorer som el, fjärrvärme, industri, produktanvändning, jordbruk och avfall (Region Gävleborg, 2019).

Även resvanor och konsumtionsbeteende påverkar utsläppen

I Gävleborg har kollektivtrafikens marknadsandel¹³ ökat stadigt från ca 13,2 procent år 2011 till 16,9 procent år 2019, men andelen sjönk till 10,3 procent år 2020. Det sistnämnda är en effekt av coronapandemin, som inneburit rekommendationer om att undvika kollektivtrafik för att minska trängseln. Marknadsandelen för kollektivtrafik är lägre jämfört med riket under samma period och i likhet med Gävleborg sjönk andelen även i riket år 2020. Jämfört med andra län placerar sig Gävleborg på 12:e plats av totalt 21.

Kollektivtrafiken fyller flera funktioner för att kunna öka en plats attraktivitet och tillgänglighet. En välutbyggd och fungerande kollektivtrafik bidrar till att minska miljöpåverkan och trängsel. Det möjliggör även för grupper som saknar körkort och bil att resa. Därtill bidrar en fungerande kollektivtrafik till att öka storleken på arbetsmarknadsregioner, vilket i sin tur ökar individens möjligheter på arbetsmarknaden och underlättar kompetensförsörjning. Kvinnor är även generellt mer beroende av kollektivtrafiken än män, vilket innebär att en fungerande kollektivtrafik bidrar till en ökande tillgänglighet särskilt för kvinnor och till ett jämställt transportsystem (Holmberg, 2013).

Sett till det hållbara privata resandet har andelen miljöbilar¹⁴ ökat stadigt i Gävleborg under de senaste åren, från 11,1 procent år 2014 till 13,1 procent år 2020. I riket var dock andelen miljöbilar högre och har ökat från 14,5 procent till 16,3 procent under perioden 2014-2020. Endast fem län har en lägre andel miljöbilar än Gävleborg. Generellt visar siffrorna att storstadsregionerna kommit längst med att gå över till miljöbilar. Utvecklingen inom Gävleborg stärker också bilden av att det är de kommuner med större tätorter som har högst andel miljöbilar.

Det finns generella skillnader mellan hur män och kvinnor reser, framför allt gällande val av färdmedel och reslängder (Vinnova, 2020). Roller i arbetsliv och hem, värderingar samt skilda ekonomiska förutsättningar är några förklaringar till skillnader i resandet. Studier har visat att energianvändningen från persontransporter skulle minska med nästan 20 procent om män reste på samma sätt som kvinnor. Samtidigt har kvinnors ekonomiska förutsättningar förbättrats de senaste årtiondena, vilket resulterat i att kvinnors resande har ökat snabbare jämfört med män. Det finns även generationskillnader som spelar in i hur resvanorna ser ut, där yngre generellt är mer benägna att förändra sitt beteende för att minska klimatpåverkan.

På regional nivå påverkas andelen miljöbilar av tillgängligheten till laddningsstationer för elbilar och gastankstationer för gasbilar. Andelen miljöbilar påverkas också av styrmedel som styr utbudet och efterfrågan av miljöbilar på nationell nivå (Trafikanalys, 2016). Därtill är det möjligt att den ekonomiska utvecklingen har en inverkan på efterfrågan av miljöbilar, vilket resulterar i att andelen miljöbilar ökar snabbare i län med en högre ekonomisk utveckling. Ekonomisk utveckling kan även påverka antalet resor med

¹³ Kollektivtrafikens marknadsandel beräknas som andelen resor med kollektiva färdmedel bland samtliga resor med motordrivna fordon (Svensk Kollektivtrafik, 2018).

¹⁴ Från 1 juli 2018 definieras miljöbilar som klimatbonusbilar. Avser bilar som vid tiden för registrering uppfyllde kraven för miljöbil. Detta innebär att bilar registrerade före den 1 januari 2013 ska uppfylla kriterierna för MB2007 och bilar registrerade 1 januari 2013-1 juli 2018 ska uppfylla kriterierna för MB2013.

gång och cykel för kortare resor, eftersom en lägre ekonomisk nivå påverkar antalet bilägare i länet. Det är särskilt viktigt att minska fossila utsläpp från personbilar genom att ytterligare öka andelen miljöbilar och andra fossilfria transportalternativ.

1.4 Gävleborg har snabb och robust digital infrastruktur i hela länet

Tabell 4. Effektmålets indikatorer och beskrivning av indikatorernas innebörd

Indikatorer	Beskrivning
Andel hushåll med tillgång till IT-infrastruktur i den absoluta närheten som medger surfhastigheter om minst 1 Gbit/s (%)	Ökad tillgång till IT-infrastruktur och stabil tillgång till mobilt bredband indikerar en mer tillgänglig digital infrastruktur och att fler har tillgång till en snabb uppkoppling.
Stabil tillgång till mobilt bredband, yttäckning i områden, 30 Mbit/s (procent av ytan)	
Stabil tillgång till mobilt bredband, yttäckning i områden, 10 Mbit/s (procent av ytan)	

Sammanfattning av nuläget kopplat till effektmålet

Utbyggnaden av fast och mobilt bredband sker snabbt i Gävleborg. Utvecklingen har gått snabbare i glesbyggda områden än i tätbyggda områden, vilket förmodligen beror på att en hög andel redan har fast och mobilt bredband i tätbyggda områden. På tre år ökade andelen med tillgång till IT-infrastruktur om minst 1 Gbit/s i glesbyggda områden från 34 procent till 70 procent år 2020. I tätbyggda områden är andelen högre och uppgick år 2020 till 97 procent.

Gävleborg behöver fortsatt kunna finansiera sin bredbandsutbyggnad, trots de höga kostnader som det innebär, och samtidigt se till att inkludera alla delar av länet, både ur ett geografiskt perspektiv och ett jämlikhetsperspektiv. Detta bidrar till att fler av Gävleborgs invånare kan ta del av digitaliseringen, och därmed samhällsutvecklingen.

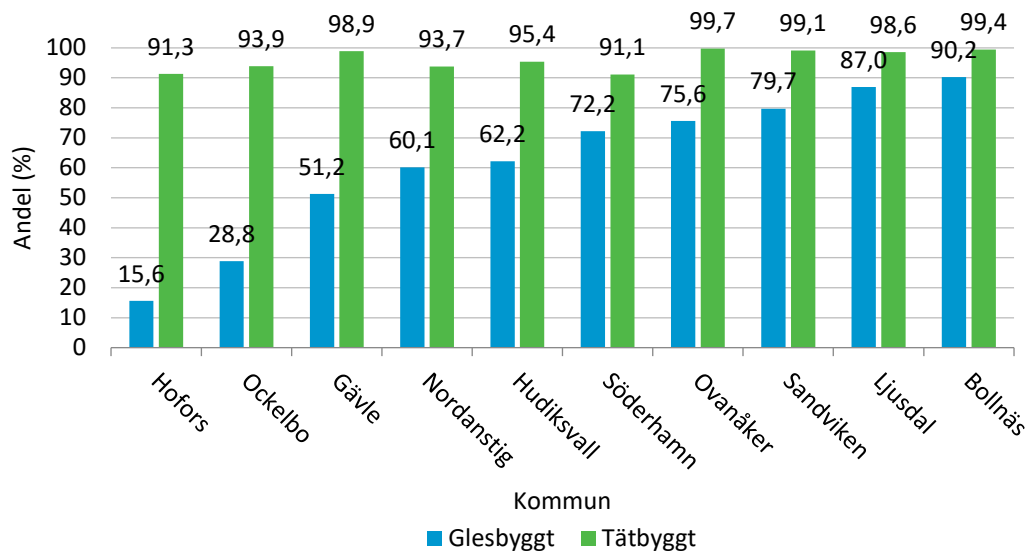
Utmaning att få med alla i digitaliseringen

Över tid har tillgången till IT-infrastruktur ökat i både riket och i Gävleborg. Andelen hushåll med tillgång till IT-infrastruktur i den absoluta närheten som medger surfhastigheter om minst 1 Gbit/s har ökat i både tätbyggda och glesbyggda områden¹⁵. Tillgången är fortfarande högre i tätbyggda områden (PTS, 2020). År 2017 var andelen med tillgång till minst 1 Gbit/s 34 procent i glesbyggda områden och nästan 90 procent i tätbyggda områden i Gävleborg. Utvecklingen har gått snabbare i glesbyggda områden; på tre år fördubblades andelen med tillgång till minst 1 Gbit/s till att ligga på 70 procent år 2020. Även i tätbyggda områden har andelen ökat och låg på 97 procent år 2020. Geografiska skillnader är inte enbart synliga vid en jämförelse mellan glesbyggda och tätbyggda områden, utan även mellan kommuner, vilket kan urskiljas i figur 8. Skillnaderna gäller framför allt de glesbyggda områdena. Exempelvis hade endast 15,6 procent av hushållen i glesbyggda områden i Hofors tillgång till IT-infrastruktur år 2020,

¹⁵ I begreppet tätbyggda områden ingår tätorter och småorter enligt SCB:s definition. I begreppet glesbyggda områden ingår allt som är mindre än småort, enligt PTS definition.

medan andelen var ca 90 procent i exempelvis Ljusdal och Bollnäs. Skillnaden kan kopplas till möjligheten att finansiera utbyggnaden.

Andel hushåll med tillgång till IT-infrastruktur i den absoluta närheten som medger surfhastigheter om minst 1 Gbit/s, år 2020

Figur 8. Källa: PTS

För hastigheter om 10 Mbit/s varierade yttäckningen¹⁶ år 2020 mellan 82 och 98 procent i Gävleborgs kommuner. Skillnaden mellan kommunerna är större för hastigheter om 30 Mbit/s där Gävle och Söderhamn hade en yttäckning på över 30 procent av ytan i områden ”där en normalt befinner sig”. Kommunerna med lägst yttäckning sett till både 10 Mbit/s och 30 Mbit/s var Ovanåker, Ljusdal och Ockelbo. Där var tillgången till hastigheter om 30 Mbit/s lägre än i riket och låg på runt 8 procent år 2020. Mobilnät som medger en hastighet av minst 30 Mbit/s täckte 20 procent av länets yta år 2020.

Fortsatt utbyggnad av fast bredband och mobilnät i framför allt områden med sämre täckningsgrad är viktiga för att länets småföretag ska kunna fortsätta verka och vara konkurrenskraftiga. Det är även viktigt för att kunna locka nyetableringar och starta nya företag och för att säkerställa att alla grupper i samhället kan ta del av digitaliseringen (Region Gävleborg, 2020). Digitaliseringen kan annars leda till ett digitalt utanförskap som medför ökad ojämlikhet och att grupper som inte kan delta marginaliseras. Svag socioekonomisk position, ålder, funktionsförmåga samt självtillit/tillit, motivation, tillgång, och färdigheter är exempelvis faktorer som bidrar till digitalt utanförskap. Eftersom allt mer information och tjänster finns tillgängliga digitalt, och digitala

¹⁶ Täckningsnivå 2 - Utomhustäckning för handhållen mobilterminal. Utomhustäckningen för mobilterminal med kroppskontakt innehåller en marginal för kroppens påverkan av antennegenskaperna och dämpning av radiosignaler som exempelvis när terminalen hålls i handen, mot huvudet eller nära kroppen. För denna täckningsnivå har en marginal på 8 dB antagits för att kompensera för de förluster som normalt sker när telefonen hålls i handen.

färdigheter efterfrågas i allt större grad, riskerar ett digitalt utanförskap att bidra till ett mer allmänt utanförskap som även berör andra områden (Digitaliseringsrådet, 2019).

2 Samhällsnyttig, cirkulär och biobaserad ekonomi

Klimat- och miljöutmaningarna är några av vår tids största frågor. De innebär stora risker för dagens och framtida samhällen och kräver globala, nationella, regionala och lokala lösningar. Samhällsomställningen som krävs är både långsiktig och genomgripande och de största förändringarna behöver ske fram till 2030. I Gävleborg är klimat- och miljöutmaningarna i hög grad kopplade till konsumtion, transporter och industrin. Utsläppen av växthusgaser i Gävleborg behöver minska i betydligt snabbare takt än vad som nu sker. Utmaningarna är också drivkrafter för omställning till en samhällsnyttig, cirkulär och biobaserad ekonomi som innebär stora möjligheter för Gävleborg. Stärkt omställnings- och förnyelseförmåga genom innovation och smart specialisering kan bidra till att möta klimat och miljöutmaningar och stärka den internationella konkurrenskraften i länet.

– Regional utvecklingsstrategi Gävleborg 2020-2030

2.1 Gävleborg har ett näringsliv som ställt om till en cirkulär och mer biobaserad ekonomi

Tabell 5. Effektmålets indikatorer och beskrivning av indikatorernas innebörd

<i>Indikatorer</i>	<i>Beskrivning</i>
Utsläpp av växthusgaser, ton CO2 per BRP i mnkr, marknadsproduktion	En minskning av växthusgaser i marknadsproduktionen och en ökad andel dagbefolkningen sysselsatta inom bioekonomi indikerar samhällets omställning till en cirkulär och mer biobaserad ekonomi.
Andel i dagbefolkningen sysselsatta inom bioekonomi, förvärvsarbetande över 16 år	

Sammanfattning av nuläget kopplat till effektmålet

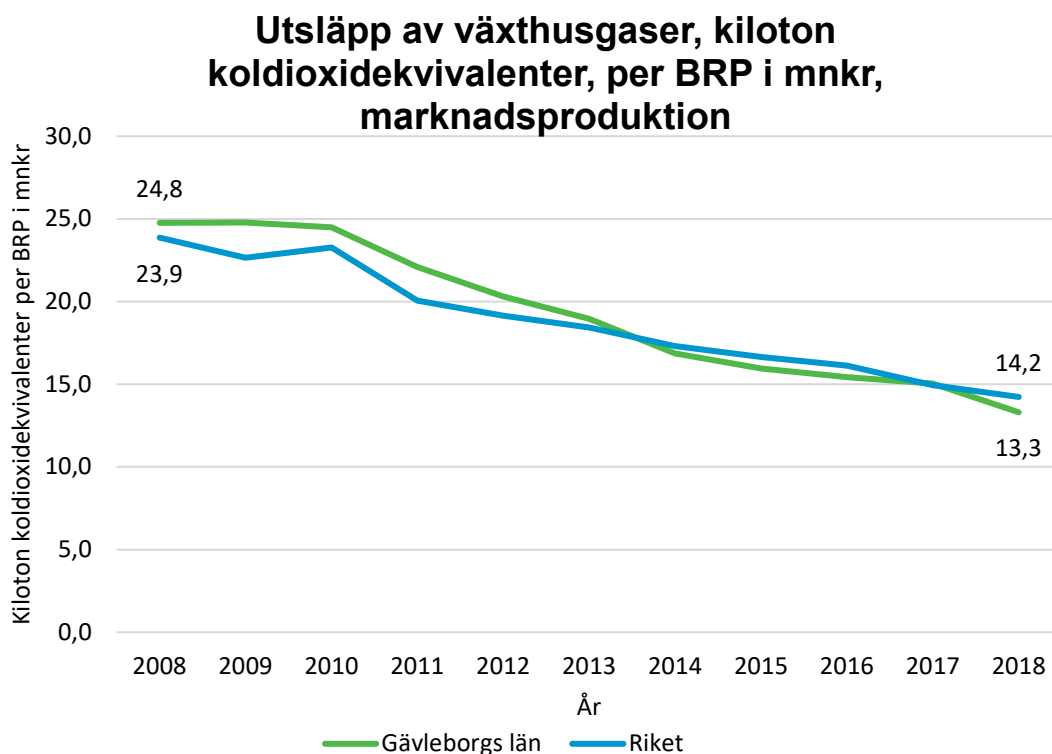
Näringslivet i Gävleborg håller på att ställa om till en cirkulär och mer biobaserad ekonomi. Inte minst visar nedgången i utsläppen från marknadsproduktionen detta. Den ekonomiska tillväxten i Gävleborg kan påverka utsläppen av växthusgaser, eftersom både tillväxten och utsläppen är starkt kopplade till industrin. Det är viktigt att fortsätta arbetet med att minska utsläppen samtidigt som den ekonomiska tillväxten ökar. För att Gävleborg ska gå mot en mer biobaserad och cirkulär ekonomi måste utsläppen i alla branscher minska. Samtidigt är möjligheterna stora inom industrin, eftersom den står för en stor del av sysselsättningen och förädlingsvärdet i Gävleborg.

På både lång och kort sikt behöver Gävleborgs näringsliv ställa om och inrikta sig på hållbar utveckling istället för ekonomisk tillväxt. Det kan möjliggöras genom att fokusera på att öka den ekonomiska tillväxten utan att öka utsläppen av koldioxid samt genom att i en snabbare takt minska utsläppen av växthusgaser.

Utsläppen minskar men takten måste öka

Figur 9 visar utsläpp av växthusgaser i kiloton koldioxidekvivalenter per BRP i miljoner kronor för marknadsproduktionen¹⁷. Indikatorn sätter utsläppen i relation till ekonomisk tillväxt. Utsläpp av växthusgaser per BRP i Gävleborg har minskat sedan 2008 och ligger på samma nivå som riket över tid. I Gävleborg har den ekonomiska tillväxten haft en långsammare utveckling än riket, se stycke 3.4. Definitionen av indikatorn innebär att om tillväxten (BRP) i Gävleborg skulle öka i samma takt som utsläppen, skulle det inte ske en nedgång i utsläpp av växthusgaser per BRP.

¹⁷ Marknadsproduktion definieras som all produktion som säljs på en marknad.

Figur 9. Källa: SCB

Att omställningen i näringslivet går mot en mer biobaserad och cirkulär ekonomi i Gävleborg understöds av sysselsättningen inom bioekonomi¹⁸. Andelen sysselsatta inom bioekonomi visar att Gävleborgs näringslivsstruktur bidrar till en minskad klimatpåverkan. Bioekonomi är ett styrkeområde i Gävleborg och länet är en av de mest utpräglade skogsregionerna i Sverige (Region Gävleborg, 2017). Jämfört med andra län har Gävleborg en relativt hög andel sysselsatta inom bioekonomi. Totalt arbetar ca 7,3 procent av de som är förvärvsarbetande över 16 år inom en bransch som verkar inom bioekonomi. Det finns dock inomregionala skillnader mellan kommuner i länet.

De branscher som tillhör bioekonomin är tydligt mansdominerade. Om bioekonomin fortsättningsvis är en betydande del av Gävleborgs arbetsmarknad så finns även möjligheter att arbeta för minskad könssegregation, samtidigt som sektorn driver omställningen mot en mer biobaserad och cirkulär ekonomi. Det finns även studier som visar att det finns positiva synergieffekter mellan ökad jämställdhet och klimat- och miljöutmaningarna. Till exempel prioriterar kvinnor generellt miljöfrågor högre än män i så väl värderingar som handling, och ökad jämlikhet kan därför ha en positiv effekt på klimatet och biologisk mångfald (Ekener, Katzeff, Gunnarsson-Östling, & Skånberg, 2018).

¹⁸ I definitionen bioekonomi inräknas alla delar av jordbruk, skogsbruk och fiske samt vissa delar av tillverkningsbranschen.

2.2 Gävleborg har en offentlig sektor som ställt om och drivit på samhällets omställning till en cirkulär och mer biobaserad ekonomi

Tabell 6. Effektmålets indikatorer och beskrivning av indikatorernas innebörd

<i>Indikatorer</i>	<i>Beskrivning</i>
Utsläpp av växthusgaser, ton CO2 per BRP i mnkr, offentlig sektor	En minskning av växthusgaser i offentlig sektor indikerar samhällets omställning till en cirkulär och mer biobaserad ekonomi.
Insamlat hushållsavfall totalt, kg per person	Minskat insamlat hushållsavfall och ökad materialåtervinning indikerar en resurseffektiv avfallshantering.
Hushållsavfall som samlats in för materialåtervinning, inkl. biologisk behandling, andel (%)	

Sammanfattning av nuläget kopplat till effektmålet

Gävleborg har en offentlig sektor som bidrar till samhällets omställning till en cirkulär och mer biobaserad ekonomi. Utsläppen från offentlig sektor har minskat över tid, och Gävleborg ligger relativt bra till jämfört med andra län. Även avfallshanteringen går i rätt riktning i form av minskat insamlat hushållsavfall per person över tid och en ökad volym hushållsavfall som samlats in för materialåtervinning.

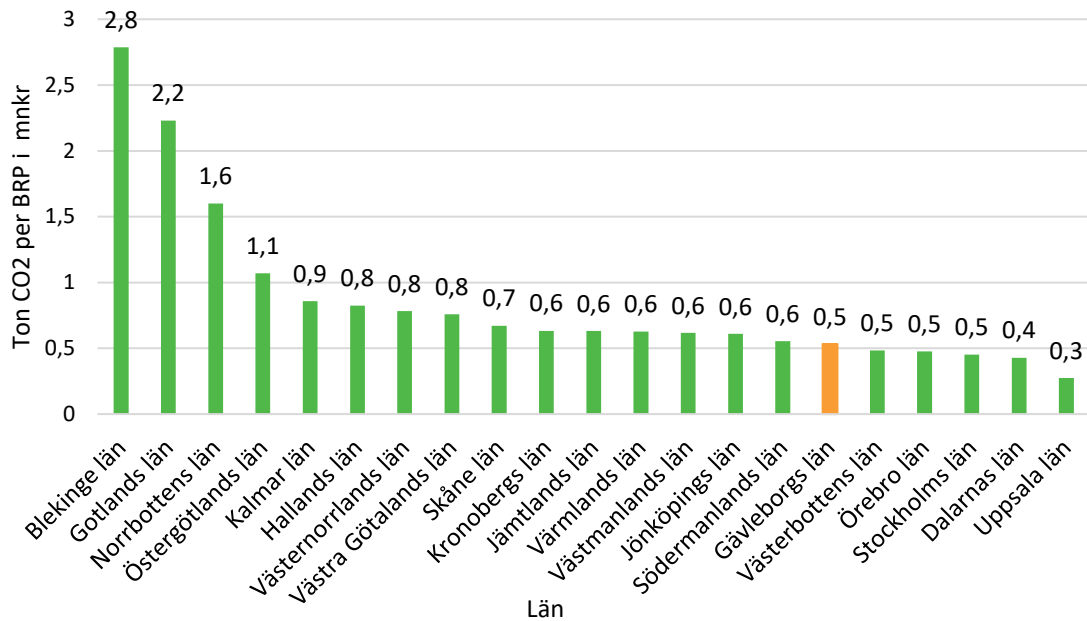
Det behövs en fortsatt minskning av utsläpp av växthusgaser i den offentliga sektorn. Den offentliga sektorn har möjlighet att påverka både invånarnas konsumtion och beteende genom exempelvis riktlinjer och styrmedel. Det gäller att Gävleborg ställer om och uppnår en hållbar utveckling, där ekonomisk tillväxt inte sker på bekostnad av miljömässig hållbarhet.

Gävleborgs utsläpp från offentlig sektor minskar och ligger på en låg nivå

Utsläppen från den offentliga sektorn¹⁹ låg i Gävleborg i genomsnitt något under riket för perioden 2008-2018. I Gävleborg låg utsläppen på 1,26 ton per mnkr år 2008 och sjönk till 0,53 ton per mnkr år 2018, medan motsvarande siffror i riket var 1,34 ton per mnkr respektive 0,68 ton per mnkr. Detta visar att Gävleborg håller jämna steg med riket vad gäller minskade utsläpp. Figur 10 visar att Gävleborg placerar sig på en sjätteplats i jämförelse med övriga län i Sverige.

¹⁹ Till offentlig sektor räknas exempelvis stats- och kommunledning, myndigheter, administration av offentliga tjänster, försvar och polisverksamhet.

Utsläpp av växthusgaser, ton CO₂ per BRP i mnkr, i offentlig sektor per län, år 2018

Figur 10. Källa: SCB

Jämfört med marknadssektorn stod offentlig sektor i Gävleborg för en relativt liten del av både BRP (ca 25 procent år 2019) och utsläpp (ca 1,5 procent år 2019). Utsläppen från offentlig sektor skulle troligtvis inte öka även om den ekonomiska tillväxten, driven av tjänste- och varuproducenter i länet, skulle öka.

Insamlat hushållsavfall minskar och materialåtervinningen ökar

Det totala insamlade hushållsavfallet i kg per person för Gävleborg sjönk från 526 kg per person år 2013 till 472 kg per person år 2019. Jämförs siffran från 2019 med andra län låg Gävleborg ungefär i mitten. Det fanns vissa inomregionala skillnader, där det insamlade hushållsavfallet per person var lägre i vissa kommuner (Hofors, Ockelbo och Ovanåker) och högre i andra kommuner (Söderhamn och Ljusdal).

Siffrorna för hushållsavfall som samlats in för materialåtervinning stärker bilden av att Gävleborg ligger relativt bra till när det gäller avfallshantering. I Gävleborg har exempelvis andelen avfall som samlats in för materialåtervinning ökat från ca 30 procent till 34 procent mellan 2015 och 2019. Inom Gävleborg fanns det däremot skillnader i andelen hushållsavfall som samlats in för materialåtervinning mellan kommuner, där andelen var högst i Sandviken, Hofors, Ockelbo och Gävle och lägst i Bollnäs, Nordanstig och Ljusdal. Kommuner med en hög mängd insamlat hushållsavfall tenderar även att ha en låg materialåtervinningsgrad, vilket innebär att indikatorerna ger en samstämmig bild av hur hantering av avfall utvecklas i Gävleborg (se beskrivning i tabell 6).

Mängden avfall och hur avfallet sorteras kan bero på flera faktorer. Inte minst spelar kommunernas hantering av avfall in. Det finns även samband mellan exempelvis miljö-

medvetet beteende och utbildningsnivå samt kön, där kvinnor generellt sett är mer miljömedvetna i handlingar och agerande än män (Ekener, Katzeff, Gunnarsson-Östling, & Skånberg, 2018). Även sociala normer påverkar människors miljömedvetenhet (Bergquist, Nilsson, & Schultz, 2019). I Sverige arbetar kommuner bland annat med kommunikationsmaterial för att minska hushållsavfallet (Avfall Sverige, 2019). Här kan faktorer såsom socioekonomisk position påverka vilken effekt informationsinsatser får, eftersom människor har olika resurser och kapacitet att ta till sig information. Enligt Avfall Sverige skulle över 60 procent av det som läggs i hushållens soppsåsar i Sverige kunna materialåtervinnas, så det finns stor potential att öka materialåtervinningsgraden.

2.3 Gävleborg har kapacitetsstark fossilfri energiproduktion och effektiv energianvändning

Tabell 7. Effektmålets indikatorer och beskrivning av indikatorernas innebörd

Indikatorer	Beskrivning
Utsläpp av växthusgaser, ton CO2 per BRP i mnkr, marknadsproduktion	En minskning av utsläpp av växthusgaser och användning av energi samt en ökad elproduktion av förnybara energikällor indikerar en omställning till en fossilfri energiproduktion och en effektiv energianvändning i Gävleborg.
Elproduktion av förnybara energikällor inom det geografiska området, andel (%)	
Slutanvändning av energi totalt inom det geografiska området, MWh per invånare	

Nuläge kopplat till effektmålet

I Gävleborg ökar den kapacitetsstarka fossilfria energiproduktionen och slutanvändningen av energi minskar. Utsläppen av koldioxid har minskat över tid och andelen förnybara energikällor är relativt hög i länet. Det är dock viktigt att fortsätta öka den fossilfria energiproduktionen. Gävleborg har däremot en relativt hög slutanvändning av energi. Stora avstånd i länet utgör en utmaning för en effektivare energianvändning.

Utsläppen minskar men en effektivare energianvändning är önskvärd

Som nämndes i avsnitt 2.1 har utsläpp av växthusgaser per BRP, mätt i marknadsproduktion, minskat sedan 2008 i Gävleborg och har legat på samma nivå som riket över tid. Gävleborgs totala utsläpp från marknadsproduktion har jämfört med många andra län minskat mer över tid. Även i Sverige har utsläppen från marknadsproduktion minskat över tid. En del i att kunna minska utsläppen av koldioxid är att utveckla förnybara energikällor som vattenkraft, vindkraft, solenergi och biobränsle. Dessa energikällor påverkar inte utsläppen av koldioxid i atmosfären (Naturvårdsverket, 2020).

Slutanvändningen av energi i Gävleborg och produktionen av förnybara energikällor bekräftar bilden av att det är nödvändigt att öka användningen av förnybara energikällor. År 2018 hade Gävleborg tredje högst slutanvändning av energi jämfört med andra län i Sverige. Över tid har dock den totala slutanvändningen av energi minskat något, både i Gävleborg och i riket. Minskningen av den totala slutanvändningen av energi förklaras nationellt av energieffektivisering inom transportsektorn samt en minskad användning av energi i industrisektorn (Energimyndigheten, 2020). Förklaringen gäller troligtvis även för Gävleborg. Gävleborgs förnybara elproduktion uppgick till 79,1 procent av den totala energiproduktionen år 2019. I riket som helhet var motsvarande andel 55,7 procent av den totala elproduktionen.

En rapport från Naturvårdsverket visar att det finns positiva synergier mellan minskade utsläpp och ökad jämlikhet och jämställdhet (Ekener, Katzeff, Gunnarsson-Östling, & Skånberg, 2019). Exempelvis skulle en mer jämställd fördelning av hushållarbete kunna leda till minskad miljöpåverkan eftersom att män får mindre fritid. Det beror på att mäns

fritidsintressen förväntas medföra mer föroreningar än kvinnors, baserat på en högre prioritering av miljöfrågor och ett mer miljöanpassat beteende hos kvinnor än hos män. Minskad diskriminering ger kvinnor ökade möjligheter att påverka samhället ekonomiskt, socialt och politiskt. Detta förväntas även ha en positiv inverkan på genomförande av klimatåtgärder samt medvetenhet om klimatproblematiken.

Även tidshorisonten bör tas i åtanke vid utformande miljöförbättrande åtgärder (Ekener, Katzeff, Gunnarsson-Östling, & Skånberg, 2019). När åtgärder implementeras bör det beaktas hur de påverkar mindre gynnade grupper i samhället och kompletteras med olika typer av understödjande åtgärder så att inte arbetet för minskad ojämlikhet försvåras på kort sikt. Insatser för att nå en fossilfri energiproduktion och effektiv energianvändning i Gävleborg bör således analyseras ur ett socialt hållbarhetsperspektiv, eftersom åtgärder annars kan få oönskade effekter för utsatta grupper i samhället.

3 Konkurrenskraftigt näringsliv och hållbar arbetsmarknad

Ett starkt näringsliv är en förutsättning för den ekonomiska utvecklingen, skapande av arbetstillfällen och för att generera kapital för investeringar. Tillväxten har under senare år varit svagare i Gävleborg jämfört med riket. En breddning till ett mer diversifierat näringsliv innebär möjligheter för länet i form av en mindre sårbar och mer attraktiv arbetsmarknad. Global osäkerhet och sårbarhet ökar samtidigt behov av beredskap, säkerhet och självförsörjning. Strukturomvandlingen på arbetsmarknaden har medfört en större tjänstesektor, men den är fortfarande förhållandevis liten för länet samtidigt som industrisektorn är stor. Kompetensförsörjning är en stor utmaning samtidigt som arbetslösheten bland kvinnor och män i Gävleborg är fortsatt hög. För att minska bristen på arbetskraft och undvika att invånare oavsett kön, ålder, förmågor eller bakgrund hamnar utanför arbetsmarknaden är det viktigt med en bättre matchning mellan kompetenser och arbetsmarknadens behov, samt en bättre användning och utveckling av den kompetens som finns i arbetskraften. Ökad tillgänglighet och digitalisering kan bidra till att koppla samman arbetsmarknader, både inom och utanför länet.

– Regional utvecklingsstrategi Gävleborg 2020-2030

3.1 Gävleborg har en jämställd och jämlik arbetsmarknad

Tabell 8. Effektmålets indikatorer och beskrivning av indikatorernas innebörd.

<i>Indikator</i>	<i>Beskrivning</i>
Arbetslöshet 18-64 år, årsmedelvärde, andel (%) av befolkningen	En lägre arbetslöshet och högre grad av förvärvsintensitet indikerar bättre förutsättningar för integration samt god tillväxt och livskvalitet för både Gävleborg och dess invånare.
Förvärvsarbetande invånare 20-64 år, andel (%)	
Förvärvsintensitet, utrikes födda 20-64 år, andel (%)	
Index över könssegregerade näringsgrenar (avvikelse från 50/50)	Index över könssegregerade näringsgrenar med en liten avvikelse från 50/50 indikerar en mer jämställd näringslivsstruktur och arbetsmarknad.
Antal år (vistelsetid) när sysselsättningen är över 50 procent	En kortare genomsnittlig vistelsetid när sysselsättningen är över 50 procent indikerar en förbättrad integrering och etablering på arbetsmarknaden.

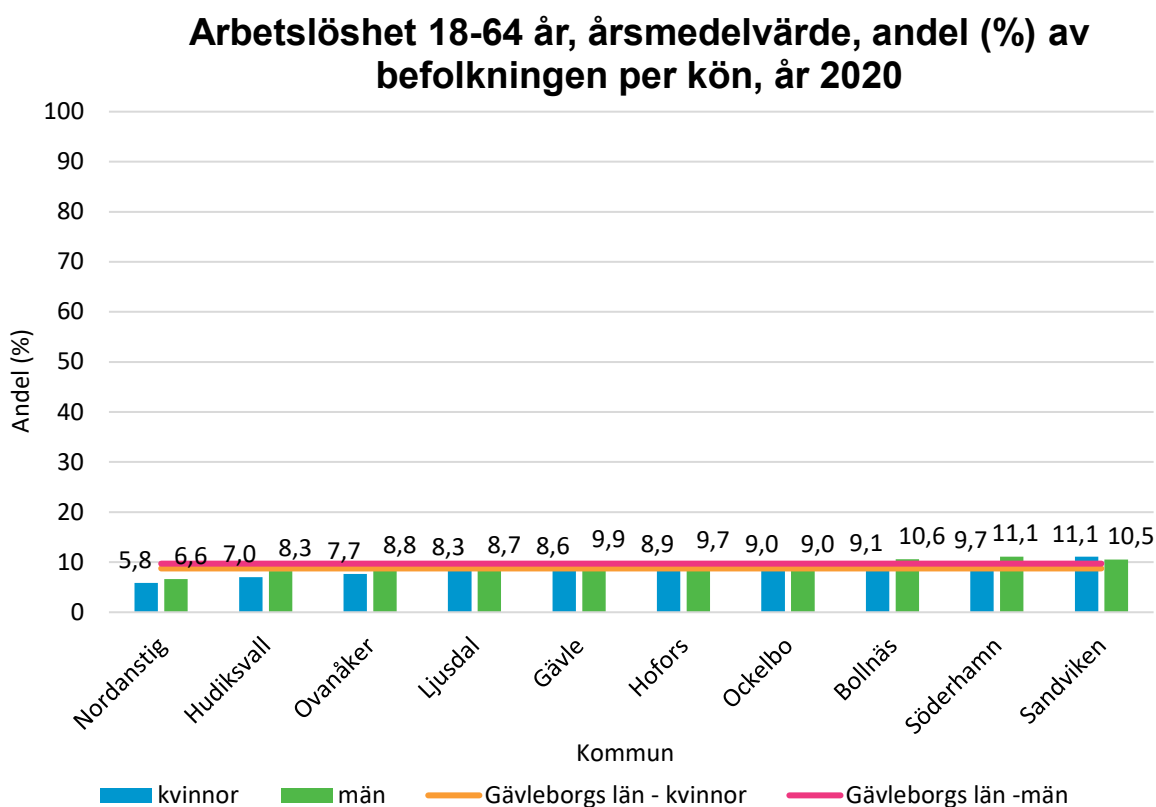
Sammanfattning av nuläget kopplat till effektmålet

Gävleborg har en relativt hög arbetslöshet. Länet har varit bland de tre län med högst arbetslöshet under flera år och år 2020 var arbetslösheten näst högst bland samtliga Sveriges län. En något högre andel män än kvinnor är arbetslösa. Indikatorerna visar även att könsstrukturerna på arbetsmarknaden är mer påtagliga i Gävleborg än i riket. Gävleborg har mer könssegregerade näringsgrenar jämfört med flera andra län. Andelen förvärvsarbetande bland utrikes födda är betydligt lägre än bland inrikes födda. Sett till etableringstiden för personer som invandrat är över 50 procent av männen i Gävleborg förvärvsarbetande efter tre år. Etableringstiden är dock längre för utrikes födda kvinnor. Först efter sju år i Sverige är över 50 procent av de utrikes födda kvinnorna förvärvsarbetande.

Flera faktorer påverkar arbetslösheten i Gävleborg, bland annat den låga genomsnittliga utbildningsnivån, näringslivsstrukturen, könssegregerade näringsgrenar, normer och strukturer på arbetsmarknaden samt svårigheter kopplat till matchning av arbetskraft på arbetsmarknaden. I Gävleborg är arbetslösheten relativt hög samtidigt som det finns en kompetensbrist på arbetsmarknaden (Arbetsförmedlingen, 2019). Arbetsgivarnas efterfrågan på utbildad arbetskraft ökar samtidigt som utbudet är lågt, vilket försvårar möjligheterna att tillsätta lediga jobb. Även coronapandemin har påverkat arbetslösheten år 2020 och 2021. Gävleborgs stora utmaning är att få fler människor i arbete och tillgodose att rätt kompetens finns tillgänglig för arbetsmarknaden. Det gäller då att exempelvis nyttja och förbättra kompetensen hos de grupper som idag står längre från arbetsmarknaden, såsom utrikes födda och unga, särskilt de med låg utbildning.

Hög arbetslöshet och könssegregerade näringsgrenar i Gävleborg

Arbetslösheten i Gävleborg har länge varit bland de högsta i Sverige. Mellan 2010 och 2019 minskade dock arbetslösheten bland befolkningen 18-64 år. Liksom i riket ökade arbetslösheten i Gävleborg under coronapandemin år 2020, men ökningen var mindre i Gävleborg jämfört med riket. År 2020 var andelen arbetslösa 9,7 procent bland männen och 8,7 procent bland kvinnorna i Gävleborg. Figur 11 visar att arbetslösheten varierar mellan kommunerna i länet. Detta kan bero på faktorer såsom hur näringslivet ser ut, utbildningsnivå, tillgänglighet, lönesubventioner från Arbetsförmedlingen och matchning på arbetsmarknaden (Region Gävleborg, 2019). Gävleborg har under lång tid haft en högre arbetslöshet bland unga (16-24 år) jämfört med riket. Statistik från Kolada visar att ungdomsarbetslösheten år 2020 låg på samma nivå som arbetslösheten i befolkningen 18-64 år, på 9,2 procent. Även bland de yngre är arbetslösheten högre bland män än bland kvinnor.

Figur 11. Källa: Kolada

Andelen förvärvsarbetande i Gävleborg har legat på samma nivå som i riket över tid, trots att arbetslösheten har varit och är högre. År 2019 uppgick andelen förvärvsarbetande till 79 procent, där andelen förvärvsarbetande män är något högre än andelen kvinnor i Gävleborg. Att andelen arbetslösa och andelen förvärvsarbetande skiljer sig åt beror på att måtten baseras på olika definitioner och beräkningar²⁰. Att både andelen arbetslösa och andelen förvärvsarbetande är högre bland män förklaras därför av

²⁰ Andel förvärvsarbetande visar hur stor andel av befolkningen i **arbetsför ålder** som är sysselsatt. Arbetslöshet beräknas som andelen arbetslösa **av arbetskraften**. Arbetskraften innefattar enbart personer som är sysselsatta och arbetslösa och är inte likställt med antalet i arbetsför ålder. (Torstensson, 2021)

definitionerna. Möjliga förklaringar till könsskillnaderna är att kvinnor i Gävleborg i högre grad studerar, är sjukskrivna och föräldralediga jämfört med män. Detta innebär att kvinnor i högre grad än män växlar mellan att ingå och inte ingå i arbetskraften, beroende på t.ex. sommarjobb parallellt med studier, sjukskrivningar och föräldraledighet.

I Gävleborg är könsstrukturerna på arbetsmarknaden mer påtagliga än i riket. Index över könssegregerade näringsgrenar visar att avvikelserna från en helt jämställd könsfördelning (50/50) i Gävleborgs näringsgrenar i genomsnitt är 22,4 procentenheter²¹. Könsstrukturerna, sett till indexet, har inte förändrats märkbart de senaste tio åren. Branschstrukturen i Gävleborg kan påverka indexet som indikator på könssegregationen på arbetsmarknaden. Exempelvis arbetar en tredjedel av länets sysselsatta inom tillverkning eller byggverksamhet, som är mansdominerade branscher. Detta bidrar till ett högre index, eftersom indexet visar ett genomsnitt för alla näringsgrenar.

I Gävleborg finns det både mansdominerade och kvinnodominerade branscher. Bland män är tillverkning och utvinning, byggverksamhet, handel, företagstjänster, transport och magasinering de vanligast förekommande branscherna. Bland kvinnor är vård och omsorg, sociala tjänster, utbildning, handel, offentlig förvaltning och företagstjänster de vanligast förekommande branscherna. En studie som undersöker diskriminering på den svenska arbetsmarknaden har funnit att män blir mer diskriminerade när de söker arbete i kvinnodominerade branscher än kvinnor som söker arbete i mansdominerade branscher (Ahmed A, 2021). Sett till kränkande särbehandling är det dock fler kvinnor som blir utsatta än män (Diskrimineringsombudsmannen, 2014). Även osakliga löneskillnader mellan män och kvinnor, där kvinnor i genomsnitt har lägre lön än män, tyder på att kvinnor diskrimineras i arbetslivet i högre utsträckning (SOU 2020:46).

Det tar i genomsnitt längre tid för utrikes födda kvinnor att etablera sig på arbetsmarknaden än utrikes födda män. Gruppen utrikes födda är heterogen med en stor variation. Bland utrikes födda var andelen förvärvsarbetande år 2019 55 procent bland kvinnorna och 61 procent bland männen i Gävleborg. Sett till vistelsetid ökar andelen förvärvsarbetande bland både kvinnor och män ju fler år de varit i Sverige. Efter tre år i Sverige är över 50 procent av männen i Gävleborg förvärvsarbetande. Etableringstiden är dock längre för utrikes födda kvinnor. Först efter sju år i Sverige är 50 procent förvärvsarbetande. För män och kvinnor som har en vistelsetid på över tio år är andelen förvärvsarbetande högre och könsskillnaderna utjämnade. Att endast 42 procent av de utrikes födda i Gävleborg har en vistelsetid som är längre än tio år skulle kunna vara en bidragande orsak till den låga sysselsättningsgraden bland utrikes födda (Region Gävleborg, 2019). Utöver vistelsetid påverkas sysselsättningen av faktorer som utbildningsnivå, lokal arbetsmarknad och andel skyddsbehövande²² (Reglab, 2017).

Skillnader i förvärvsgrad finns även mellan inrikes och utrikes födda kvinnor. Andelen förvärvsarbetande bland de utrikes födda kvinnorna var hela 23 procentenheter lägre jämfört med de inrikes födda kvinnorna år 2019 (Arbetsförmedlingen, 2020). Faktorer som bland annat bidrar till att andelen förvärvsarbetande är lägre bland utrikes födda

²¹ Det betyder att näringsgrenarna i genomsnitt består av 72,4 procent sysselsatta av ett kön och resterande 27,6 procent av det andra könet. Beräkningarna tar ingen hänsyn till huruvida det gäller mans- eller kvinnodominerade näringsgrenar.

²² Skyddsbehövande avser asylsökande och deras anhöriga.

kvinnor är lägre utbildningsnivå, högre krav inom kvinnodominerade bristyrken, svårigheter att validera utländska utbildningar, stort ansvar för hemmets obetalda arbete, svaga sociala nätverk, diskriminering, tillgång till insatser, ålder samt bristande språkkunskaper (Arbetsförmedlingen, 2020).

Coronapandemin har slagit extra hårt mot de som stod utanför arbetsmarknaden innan pandemin startade, såsom unga och utrikes födda (Skans, 2021). Arbetsförmedlingens statistik visar att personer under 30 år blev arbetslösa i större utsträckning jämfört med personer över 30 år i början av coronapandemin. Bland de som blivit arbetslösa under coronapandemin visar även statistiken att personer under 50 år i genomsnitt har hittat tillbaka till arbetsmarknaden i högre utsträckning än personer över 50 år. Att ha en utsatt ekonomisk position kan vara begränsande på många sätt och leda till olika negativa konsekvenser. Hushåll med små ekonomiska marginaler är till exempel känsliga för tillfälliga inkomstbortfall eller oförutsedda utgifter, vilket kan leda till ekonomisk stress (SOU 2020:46). Arbetslöshet är även kopplat till psykisk ohälsa och ökad risk att dö i förtid (Eliason, Lundborg, & Vikström, 2011). Att öka sysselsättningen ger således positiva effekter för individens hälsa, folkhälsan i stort och även för den regionala utvecklingen i länet.

3.2 Gävleborg har god matchning mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft

Tabell 9. Effektmålets indikatorer och beskrivning av indikatorernas innebörd.

<i>Indikatorer</i>	<i>Beskrivning</i>
Andel anställda som har ett yrke som helt matchar deras utbildning (matchningsgrad)	En ökad matchningsgrad indikerar en god kompetensförsörjning och matchning på arbetsmarknaden.
Andel småföretag som anser att bristen på lämplig arbetskraft är ett stort hinder för tillväxt	En minskad andel indikerar en förbättrad kompetensförsörjning och matchning på arbetsmarknaden.

Sammanfattning av nuläget kopplat till effektmålet

I nuläget är det svårt att matcha utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden i Gävleborg. Ungefär hälften av arbetskraften i länet arbetar i ett yrke som helt matchar deras högsta utbildning (SCB, 2018). Tillväxtverkets enkätundersökning ”Företagens villkor och verklighet” visar att det finns en stor andel småföretag som upplever att det är svårt att rekrytera arbetskraft. Detta tyder på att företag har svårt att rekrytera samtidigt som arbetslösheten är hög. Utbildningsnivån i länet är också förhållandevis låg, samtidigt som flera arbetsgivare efterfrågar en hög utbildning i sina utannonserade tjänster. Matchningen för utrikes födda är lägre än matchningen för inrikes födda, och en större andel utrikes födda har arbeten de är överkvalificerade för, vilket indikerar att all kompetens bland utrikes födda inte tas tillvara.

I nuläget är det en utmaning att minska arbetslösheten på arbetsmarknaden efter coronapandemin. Redan år 2019 bedömdes det som en risk att långtidsarbetslösheten skulle öka (Arbetsförmedlingen, 2019). Coronapandemin har slagit hårt mot grupper som redan tidigare stod utanför arbetsmarknaden, och gruppen långtidsarbetslösa har ökat och riskerar att öka ännu mer (Skans, 2021). En annan utmaning för Gävleborg är att bättre nyttja den kompetens som finns, samt att höja kompetensen hos arbetskraften för att tillgodose arbetsmarknadens ökade krav på utbildad arbetskraft. Struktur-omvandlingen, med teknologisk utveckling, digitalisering och automatisering, riskerar att ytterligare försvåra kompetensförsörjningen.

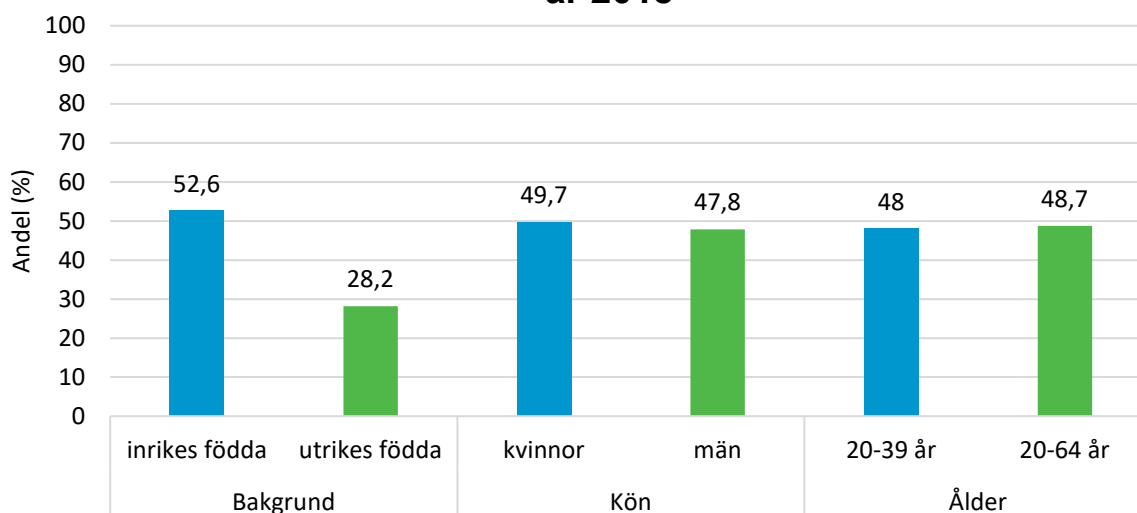
Svårigheter att matcha utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden i Gävleborg

Figur 12 visar matchningsgraden, definierat som andel anställda som har ett yrke som helt matchar deras utbildning²³, för olika grupper i Gävleborg år 2018. Gävleborg hade

²³ Helt matchad innebär att utbildningens och yrkets ämnesinriktning bedöms stämma helt överens, samt att utbildningsnivån bedöms vara rätt för det aktuella yrket. Övriga kategorier för matchningsgrad är delvis matchade, inte matchade samt uppgift saknas.

totalt sett en matchningsgrad på 49 procent, vilket innebär att ungefär hälften av arbetskraften i länet har ett yrke som helt stämmer överens med deras utbildning²⁴. Bland övriga län varierade matchningsgraden mellan 46 procent och 53 procent år 2018. Detta innebär att Gävleborg placerar sig någonstans i mitten bland Sveriges län. Matchningsgraden har dock varit relativt konstant över tid i både Gävleborg och riket, även om det har skett en viss ökning sedan 2015.

Andel anställda som har ett yrke som helt matchar deras utbildning (matchningsgrad), Gävleborg, år 2018

Figur 12. Källa: SCB.

Skillnaden i matchningsgrad mellan kvinnor och män, liksom mellan olika åldersgrupper, är marginell. I genomsnitt har kvinnor en något högre matchningsgrad i Sverige. Det finns även könsskillnader inom de yrkesförberedande gymnasieutbildningarna. Matchningsgraden skiljer sig mycket mellan olika yrkeskategorier, utbildningsnivåer och utbildningsinriktningar. SCB (2018) visar att matchningsgraden ökar med en högre utbildningsnivå. Det kan förklaras av att gymnasieutbildningen väljs i unga år, när ungdomarna inte riktigt vet vad de vill arbeta med senare i livet. Ytterligare en förklaring är att matchningen är svårbedömd för flertalet gymnasiala utbildningar utan en specifik ämnesinriktning. Rapporten visar även att det finns tydliga könsskillnader i matchningsgrad bland de med gymnasial utbildning. Matchningsgraden bland de som har en kvinnodominerad gymnasieutbildning är högre för kvinnor jämfört med män med samma utbildning. Ett liknande mönster urskiljs även för de som har en mansdominerad gymnasieutbildning, där matchningsgraden istället är lägre för kvinnor. Samma könsskillnader kan inte urskiljas bland de med eftergymnasial utbildning.

Det finns en markant skillnad i matchningsgrad mellan inrikes och utrikes födda. År 2018 arbetade ungefär 53 procent av de inrikes födda i ett yrke som matchade deras

²⁴ Matchningsgrad kan även mätas som andel som har en utbildning som helt matchar deras yrke. Utifrån den definitionen var matchningsgraden i Gävleborg 63 procent år 2019.

utbildning, medan motsvarande siffra bland de utrikes födda endast var 28 procent. Det finns dock några yrken där matchningen var högre bland de utrikes födda, exempelvis i yrken som kräver transportutbildning eller vård- och omsorgsutbildning. Skillnaderna i matchningsgrad mellan inrikes och utrikes födda brukar förklaras av att arbetsgivarna inte känner till utländska utbildningar, skillnader mellan svenska och utländska utbildningars innehåll, avsaknad av nätverk som leder till jobb samt bristande kunskaper i svenska språket (SCB, 2018). Det kan även saknas dokumentation om vilken utbildning utrikes födda har. Även diskriminering och tillgång till ”Sverige-specifik” kunskap är bidragande faktorer (Rooth, 2001).

Ytterligare ett mått som visar på svårigheten att matcha arbetskraften med arbete på länets arbetsmarknad är andelen småföretag som anser att bristen på lämplig arbetskraft är ett stort hinder för tillväxt. År 2020 uppgick denna siffra till 38 procent bland länets småföretagare. Andelen har ökat något över tid och är högre i Gävleborg jämfört med riket.

Förutsättningar för matchningen kan variera mellan kommuner och län (Karlson & Skånberg, 2012). Faktorer som utbildningsnivå, branschstruktur, strukturomvandlingen och arbetsmarknadens storlek påverkar matchningen (Gävleborgs funktionella geografi, 2018). Möjligheter till pendling, att flytta, omskolning och vidareutbildning kan också variera inom ett län (Hedin & Tegsjö, 2005). Även ett läns och dess kommuners befolkningsammansättning och åldersstruktur kan påverka möjligheterna till matchning (Gävleborgs funktionella geografi, 2018).

Det finns även strukturella hinder i form av vilka personer som arbetsgivare ser som lämplig personal. Matchningen kan begränsas av normer som påverkar arbetsgivares rekryteringar, där vissa grupper inte erbjuds anställning i samma utsträckning som andra trots motsvarande kvalifikationsgrad. Åldersdiskriminering på arbetsmarknaden kan bli ett ökande problem, både för den enskilde och för arbetsmarknaden, i takt med att befolkningen blir allt äldre. Problemet med bristande matchning är särskilt stort på mindre lokala arbetsmarknader där antal arbetstillfällen är färre. Bristande matchning kan leda till produktivitetstförluster när arbetstagare tar jobb som inte passar deras kompetensprofil (Karlson & Skånberg, 2012). En välfungerande matchning på arbetsmarknaden är därför positiv både på individnivå och på samhällsnivå.

3.3 Gävleborg har ett brett, diversifierat och inkluderande näringsliv

Tabell 10. Effektmålets indikatorer och beskrivning av indikatorernas innebörd.

<i>Indikatorer</i>	<i>Beskrivning</i>
Branschbredd, andel branscher som förekommer	En stor branschbredd indikerar ett diversifierat näringsliv i Gävleborg.
Branschbredd, andel som arbetar i de 10 största branscherna	
Andel av dagbefolkningen sysselsatta inom kunskapsintensiva företagstjänster, förvärvsarbetande över 16 år	En hög andel av dagbefolkningen som är sysselsatta inom kunskapsintensiva företagstjänster, förvärvsarbetande över 16 år (%), indikerar en hög andel branscher med högt kunskapsinnehåll och stor andel högskoleutbildade.

Sammanfattning av nuläget kopplat till effektmålet

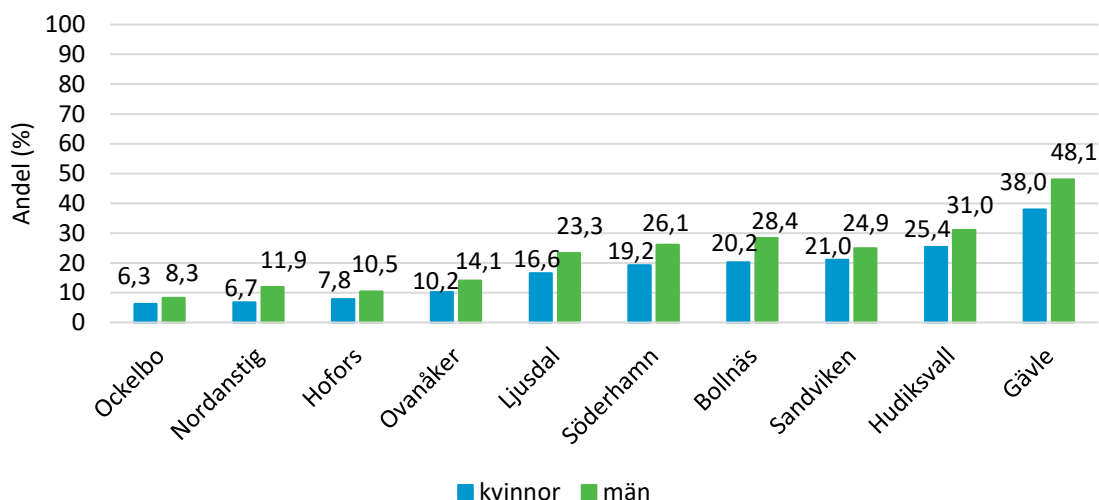
Det finns skillnader mellan män och kvinnor vad gäller branschbredd i Gävleborg, liksom skillnader mellan kommuner. Över tid har branschbredden i Gävleborg legat relativt konstant. År 2018 var 67 procent av samtliga branscher i Sverige representerade i länet. En relativt hög andel arbetar i de tio största branscherna och andelen sysselsatta inom kunskapsintensiva företagstjänster är lågt relativt riket.

En utmaning för Gävleborg är att arbetsmarknaden måste bli mer inkluderande, med utjämnade könsskillnader och mindre skillnader mellan inrikes och utrikes födda, särskilt utrikes födda kvinnor. En ytterligare utmaning är att fortsätta bredda näringslivet så att det blir mindre sårbart.

Branschbredden varierar geografiskt

Figur 13 visar andelen branscher som förekommer i länets kommuner, av de totalt 832 branscherna i Sverige. En bransch förekommer om minst en person förvärvsarbetar inom branschen. Över tid har branschbredden i Gävleborg legat relativt konstant. År 2018 var andelen förekommande branscher 67 procent. Jämfört med andra län har Gävleborg en branschbredd som placerar sig ungefär i mitten bland Sveriges län. De län med en utstickande hög branschbredd är Stockholm, Skåne och Västra Götaland, vilka även är de största länen sett till folkmängd. Det finns även en varierande branschbredd inom Gävleborg. Störst är branschbredden i Gävle, följt av Hudiksvall och Sandviken, vilket troligtvis förklaras av att dessa kommuner tillhör de största tätorterna och har större lokala arbetsmarknader. Branschbredden är lägst i kommunerna Hofors, Nordanstig och Ockelbo.

Andel (%) branscher som förekommer fördelat per kommun, år 2018

Figur 13. Källa: RIS/RAPS

Det framgår av figur 13 att kvinnor förekommer i färre branscher än män i Gävleborg, vilket speglar den könssegregerade arbetsmarknaden i länet. Läs mer om könssegregeringen på arbetsmarknaden i avsnitt 3.1.

Andelen som arbetar i de tio största branscherna styrker att branschbredden har legat på en relativt konstant nivå över tid. En högre andel kvinnor än män arbetade i de tio största branscherna år 2018, 43 procent av kvinnorna respektive 28 procent av männen. Indikatoren styrker därmed att branschbredden är lägre för kvinnor än män i länet.

En större branschbredd minskar ett läns sårbarhet och gör kommunerna mer motståndskraftiga mot kraftiga nedgångar i enskilda branscher. En större branschbredd är även gynnsamt för en välfungerande arbetsmarknad. Ökad branschbredd hänger ihop med att normer och strukturer i branscher utmanas, så att fler kan attrahera och rekrytera normbrytande vad gäller kön, ålder och bakgrund. Möjligheterna att skaffa, byta eller fortsätta med sitt jobb blir större på orter där det finns fler branscher, dvs. matchningen på arbetsmarknaden förbättras. Ett välfungerande transportsystem kan i viss mån kompensera för en smal branschbredd i en kommun. Detta eftersom kommuner med låg branschbredd kan utnyttja kommuner inom pendlingsavstånd som har en större branschbredd (WSP, 2018).

Andelen som är sysselsatta i kunskaps tjänster varierar geografiskt

Över tid har andelen i dagbefolkningen²⁵ som är sysselsatta inom kunskapsintensiva företagstjänster, förvärvsarbete över 16 år (%), ökat marginellt i Gävleborg. Kunskapsintensiva företagstjänster har ett högt kunskapsinnehåll och stor andel högskoleutbildade. Exempel på yrken inom kunskapsintensiva företagstjänster är

²⁵ Med förvärvsarbetade dagbefolkning avses förvärvsarbete som redovisas efter arbetsställets geografiska belägenhet oberoende av var de är folkbokförda.

konsulter inom data, teknik, ekonomi och juridik. Andelen sysselsatta inom kunskapsintensiva företagstjänster i Gävleborg låg på 4,2 procent år 2008 och på 4,7 procent år 2018. Detta är en lägre siffra än riket, där 9 procent är sysselsatta inom kunskapsintensiva företagstjänster. Sett till hela länet finns det skillnader mellan män och kvinnor. Av länets kvinnor arbetade 3,3 procent inom kunskapsintensiva företags-tjänster år 2018, medan motsvarande siffra låg på 6 procent för männen. I riket är motsvarande siffror för män respektive kvinnor 11 procent och 7 procent. Lönerna inom kunskapsintensiva företagstjänster ger även utslag i löneskillnaderna mellan män och kvinnor på nationell nivå. Utöver faktorer som exempelvis diskriminering, och att kvinnor i genomsnitt utför en större del av det obetalda hemarbetet, bidrar detta till att förklara varför män tjänar mer än kvinnor (Medlingsinstitutet, 2021). Detta är förmodligen även fallet för Gävleborg, trots att det finns en högre utbildningsnivå bland kvinnor i länet.

Det finns skillnader mellan kommuner. Andelen som är sysselsatta inom kunskapsintensiva företagstjänster är högst i Gävle följt av Hudiksvall och Ljusdal, medan den lägsta andelen finns i Nordanstig och Ovanåker. Skillnaderna kan förklaras av näringslivets struktur i kommunerna.

3.4 Gävleborg har ett starkt och internationellt konkurrenskraftigt näringsliv

Tabell 11. Effektmålets indikatorer och beskrivning av indikatorernas innebörd.

Indikatorer	Innebörd
BRP per sysselsatt för varu- och tjänsteproduktion	Ökad BRP per sysselsatt indikerar ökad produktivitet och konkurrenskraft. Det kan ses som ett mått på värdet av det arbete varje sysselsatt individ bidrar med till produktionen.
Ekonomisk tillväxt BRP, volymutveckling i procent	
Andel småföretag som exporterat under det senaste kalenderåret	Ökad andel småföretag som exporterat, ökat antal varuexporterande företag samt ökat varuexportvärde indikerar en ökad internationell konkurrenskraft.
Antal varuexporterande företag som har arbetsställen i respektive län per 1000 invånare	
Varuexportvärde per invånare, fördelat per arbetsställe	

Sammanfattning av nuläget kopplat till effektmålet

Gävleborg har goda förutsättningar inom internationell handel och logistik genom ett gynnsamt geografiskt läge och Gävle hamn. BRP per sysselsatt har ökat inom alla näringsgrenar över tid, vilket indikerar att produktiviteten och konkurrenskraften har utvecklats. Dock ligger BRP per sysselsatt på en lägre nivå jämfört med riket. Precis som ökningen av BRP per sysselsatt indikerar volymutvecklingen av BRP i procent att den ekonomiska tillväxten ökar över tid. Indikatorerna säger dock inget om produktionen skett på ett sådant sätt att vi inte äventyrar kommande generationers möjlighet till välfärd, det vill säga om den ekonomiska tillväxten är hållbar.

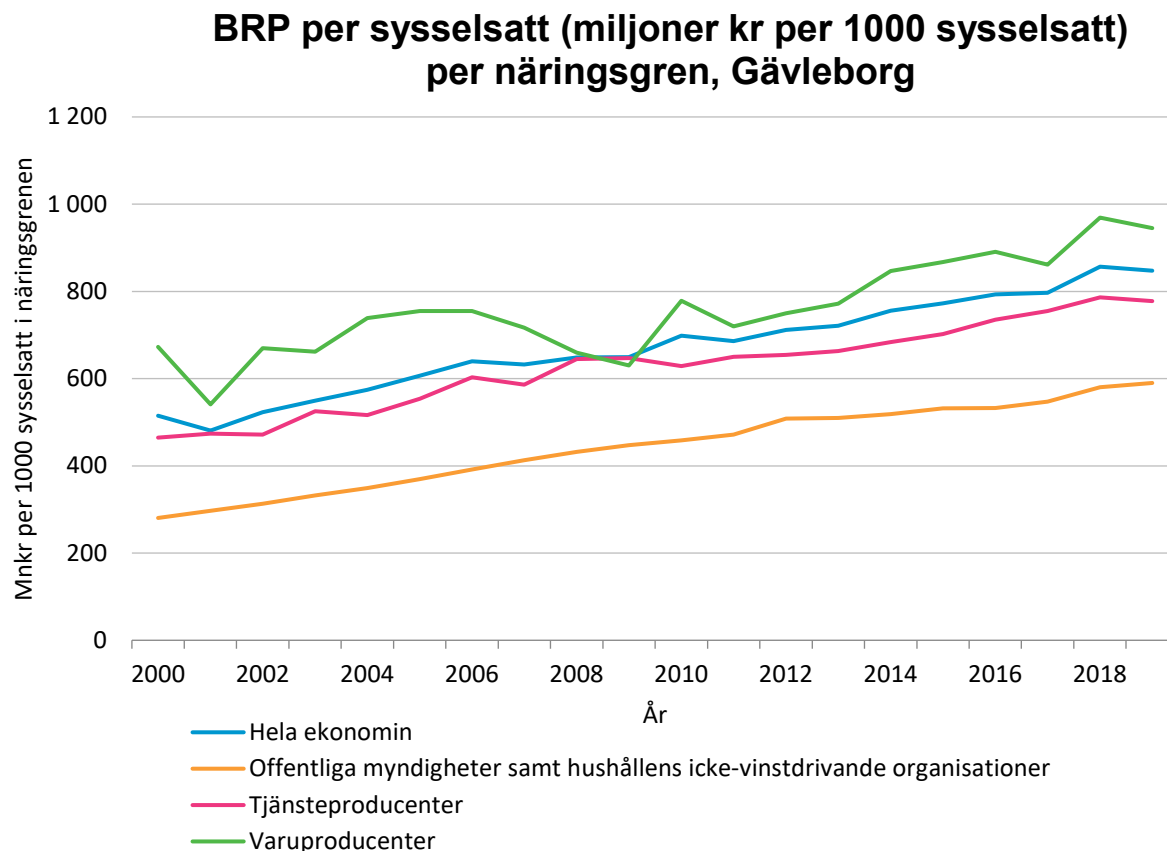
I Gävleborg finns det stor potential i att fler företag börjar exportera och importera samt att de som redan exporterar kan växa på fler marknader. Andel småföretag som exporterat det senaste kalenderåret har minskat de senaste åren och antalet varuexporterande företag med arbetsställen i länet är förhållandevis lågt jämfört med andra län. Genom att sträva efter hållbar tillväxt har Gävleborg potential att stärka näringslivet och öka exporten.

Potential för ökad export i Gävleborg

Internationalisering är ett sätt för företag att växa. Eftersom Sverige har en liten inhemsk marknad, kan expansion av verksamhet till andra länder vidga marknaden. Gävleborg har goda förutsättningar inom internationell handel och logistik genom det geografiska läget och närheten till Gävle hamn. Figur 14 visar BRP²⁶ per sysselsatt över tid för Gävleborg fördelat per näringsgren. Det kan ses som ett mått på värdet av det arbete varje sysselsatt individ bidrar med till produktionen. Att BRP per sysselsatt har ökat

²⁶ Bruttonationalprodukt (BNP) är det sammanlagda värdet av alla producerade varor och tjänster i ett land under ett år och är således ett mått på den ekonomiska aktiviteten i landet. BRP är istället är det samlade värdet av varor och tjänster som produceras i en region och summan av alla 21 läns BRP är per definition Sveriges BNP.

inom alla näringsgrenar över tid indikerar att Gävleborgs produktivitet och konkurrenskraft har ökat.

Figur 14. Källa: SCB

Gävleborgs utveckling av BRP per sysselsatt följer trenden i riket över tid, dock på en lägre nivå. I Gävleborg låg BRP per sysselsatt på 848 miljoner kronor per 1000 sysselsatt år 2019, medan motsvarande siffra för riket var 980. BRP påverkas av rikets BNP, och utvecklingen brukar följa riket. Både BRP och BNP minskade under 2020 till följd av coronapandemin. Det finns ett samband mellan sysselsättning och BRP. Ju fler som arbetar och tjänar pengar, desto mer ökar hushållens efterfrågan på varor och tjänster. Det leder till att företagen ökar sin produktion, och att hushållens konsumtion ökar (Tillväxtverket, 2021).

I enlighet med ökningen av BRP per sysselsatt indikerar volymutvecklingen av BRP i procent att den ekonomiska tillväxten ökar över tid. Volymutvecklingen fluktuerar kraftigt från vissa år till andra år, men det finns en långsiktig uppåtgående trend. Under vissa perioder, till exempel under finanskrisen 2008 och under perioden 2013-2017, har tillväxttakten i Gävleborg varit högre jämfört med riket. Den högre tillväxttakten har dock skett från en lägre nivå av BRP under dessa perioder. Att BRP har ökat säger inget om huruvida värdet av produktionen har lett till en ökad livskvalitet för medborgarna i Gävleborg. Dessa indikatorer avslöjar inte heller om produktionen skett på ett sådant sätt att den inte äventyrar kommande generationers möjlighet till välfärd. För att se om utvecklingen är miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbar krävs andra indikatorer

som tar hänsyn till dessa dimensioner, exempelvis de som presenteras inom ramarna för BRP+ och i andra avsnitt i denna rapport.

I Gävleborg är BRP per sysselsatt högre i varusektorn än i tjänstesektorn. Jämfört med riket är dock tjänstesektorn relativt liten i Gävleborg. Produktiviteten bland varuproducenterna, mätt som BRP per sysselsatt i varusektorn, är högre i Gävleborg jämfört med Dalarna och Jönköping, men lägre än riket och övriga län vid en jämförelse. Sett till tjänstesektorn ligger produktiviteten lägre än riket (Region Gävleborg, 2019).

I Gävleborg finns det potential i att fler företag börjar exportera och importera, samt att de som redan exporterar växer på fler marknader. Andel småföretag som exporterat det senaste kalenderåret i Gävleborg har minskat de senaste åren, mellan år 2017 och 2020, medan andelen ökade i riket. År 2020 låg andelen endast på 6 procent, jämfört med rikets 18 procent. Gävleborg har även ett förhållandevis få varuexporterande företag med arbetsställen i länet och ett lågt varuexportvärde per invånare fördelat per arbetsställe jämfört med riket. Enligt Tillväxtanalys (2020) är export mer omfattande bland större företag än bland de allra minsta företagen. Indikatorerna visar att Gävleborg har potential att stärka näringslivet och öka exporten, men detta behöver ske på ett hållbart sätt. Att företag lyckas identifiera och utveckla nya möjligheter utifrån de nya behov som uppstår i samband med klimatförändringarna kan medföra konkurrensfördelar (Tillväxtverket, 2019c). I Sveriges export- och investeringsstrategi (2019) tydliggörs även att global miljöpåverkan ska minska, hållbar konsumtion ska stärkas och att den cirkulära ekonomin utvecklas genom handel. Ett stärkt näringsliv och ökad export kan ha positiva effekter för invånarna i länet, eftersom det skapar fler arbetstillfällen. En ökad handel kan dock bidra till eller förstärka vissa miljöproblem i de fall ekonomiska aktiviteter är miljöbelastande, till exempel genom ökade koldioxidutsläpp, påverkan på biologisk mångfald, eller ökad användning av miljöfarliga kemikalier. Arbetet för en ökad export och ett stärkt internationellt näringsliv måste därför säkerställa att det sker på ett hållbart sätt.

Coronapandemin har slagit hårt mot företagen i både Sverige och Gävleborg. Enligt Sandbacka Science Park Research (2020) försöker företagen att återgå till normal verksamhet och minimera de förluster som uppstod i början av coronapandemin. Samtidigt råder en osäkerhet kring vilka konsekvenser pandemin kommer att ha på näringslivet och företagsklimatet. De negativa konsekvenser som drabbat företagen i länet påverkar länets arbetsmarknad och invånarnas sysselsättning.

Omställningsförmågan ses dock som en framgångsnyckel till att företagen lyckats parera de negativa effekterna som coronapandemin fört med sig. Den pågående omställningen med ökad digitalisering ställer nya krav på företagen och ger även nya möjligheter, samtidigt som det saknas viss kompetens kopplat till just digitalisering. Att tillse att det finns ett starkt inkluderande näringsliv och en välfungerande arbetsmarknad har positiva effekter på folkhälsan och för den regionala utvecklingen, läs mer om coronapandemins effekter på arbetslösheten och sysselsättningen i avsnitt 3.1.

4 Hög kunskap och innovationsförmåga

Hög utbildningsnivå, forskning och en stark innovationskraft är avgörande för att skapa och upprätthålla en hållbar utveckling. I länet bedriver olika aktörer framgångsrik forskning. Gävleborgs utmaningar är att öka innovationsförmågan och produktiviteten. För detta krävs investeringar i forskning och utveckling och en breddad innovationsbas. En höjd utbildningsnivå är en förutsättning för ett kunskapsdrivet och innovativt näringsliv, för att säkra kompetensförsörjningen i länet, samt att undvika att människor hamnar utanför arbetsmarknaden. Det är en stor utmaning i Gävleborg med låg utbildningsnivå, svag utbildningstradition, stora skillnader i skolresultat och utbildningsmönster som går i arv. Samtidigt som det är en utmaning att höja utbildningsnivån så är det också viktigt att utbildningssystemet matchar behoven på arbetsmarknaden.

– Regional utvecklingsstrategi Gävleborg 2020-2030

4.1 Gävleborg har höjt utbildningsnivån på alla nivåer och skillnader mellan grupper har minskat

Tabell 12. Effektmålets indikatorer och beskrivning av indikatorernas innebörd.

<i>Indikatorer</i>	<i>Innebörd</i>
Invánare med eftergymnasial utbildning, andel (%)	Ökad andel med eftergymnasial utbildning och gymnasial utbildning ökar förutsättningarna för kompetensförsörjning och tillväxt i länet samt högre inkomster för grupper.
Invánare med gymnasial utbildning, andel (%)	
Gymnasieelever med examen inom 4 år, hemkommun, andel (%)	En hög andel som tar gymnasieexamen inom fyra år visar på att gymnasieelever har goda studieresultat.

Sammanfattning av nuläget kopplat till effektmålet

Gävleborg har en relativt låg utbildningsnivå. År 2019 hade Gävleborg lägst andel personer med eftergymnasial utbildning av alla Sveriges län. Länet har också en relativt hög andel som saknar gymnasieutbildning. Andelen med hög utbildning har dock generellt ökat under de senaste två decennierna, och andelen som saknar gymnasieutbildning har minskat, till följd av att arbetsmarknadens krav på kompetens ökat och generationsväxling på arbetsmarknaden. Bland annat är faktorer så som branschstruktur, arbetsmarknadens efterfrågan på utbildning, tillgänglighet till högskolor, sociala normer och föräldrars utbildningsnivå något som påverkar utbildningsnivån och kan förklara skillnader mellan kommuner i länet. Det finns även skillnader mellan olika grupper i länet. En högre andel kvinnor har eftergymnasial utbildning jämfört med män. Utbildningsnivån är även högre invånare (25-44 år) än äldre. Utrikes födda har generellt en lägre utbildningsnivå än inrikes födda. Dock är gruppen heterogen och utbildningsnivån varierar stort inom gruppen utrikes födda.

En utmaning för Gävleborg är att öka den generella utbildningsnivån i länet, liksom att minska skillnaderna i utbildningsnivå mellan grupper (efter till exempel kön och födelseland) och mellan länets kommuner. Samtidigt som utbildningsnivån är relativt låg i länet, har arbetsmarknadens efterfrågan på högre utbildning ökat. Detta medför en utmaning kopplat till kompetensförsörjning och matchning på arbetsmarknaden. Arbetslösheten förblir hög i Gävleborg på grund av att många saknar nödvändig kompetens för att möta arbetsmarknadens krav. En högre utbildningsnivå ger generellt en lägre risk för arbetslöshet, eftersom det ger kunskaper som arbetsgivare efterfrågar.

Utbildningsnivån ökar långsamt och skillnader mellan grupper och platser består

Tabell 13 visar utbildningsnivå i Gävleborg för 2019: andel med gymnasieutbildning och eftergymnasial utbildning per kommun, inrikes och utrikes födda och kön. I Gävleborg har 52 procent av invånarna en gymnasial utbildning som högsta utbildning, jämfört med 43 procent i riket. Detta innebär att Gävleborg har en relativt låg genomsnittlig utbildningsnivå, eftersom detta medför att färre personer i Gävleborg har eftergymnasial utbildningsnivå. Andelen med gymnasial utbildning är högre för män än

för kvinnor, där 58 procent av männen och 49 procent av kvinnorna har gymnasial utbildning. Detta beror på att fler kvinnor har eftergymnasial utbildning än män. Inom länet finns även betydande skillnader vad gäller andelen med gymnasial utbildning. Andelen med gymnasial utbildning som högsta utbildningsnivå är lägst i Gävle, medan den är högst i Hofors, Ljusdal och Nordanstig.

Tabell 13. Andel med gymnasial och eftergymnasial utbildning (25-64 år) fördelat på kommun, kön samt inrikes och utrikes födda för 2019. Källa: SCB och Supercross.

Kommun	Gymnasial utbildning					Eftergymnasial utbildning				
	Totalt	Kön		Inrikes/utrikes födda		Totalt	Kön		Inrikes/utrikes födda	
		25-64 år	Män	Kvinnor	Inrikes		Utrikes	25-64 år	Män	Kvinnor
Bollnäs	56,0	61,0	50,0	60,0	31,0	30,1	22,0	37,3	29,8	30,8
Gävle	45,0	54,0	42,0	48,0	36,0	40,1	34,0	48,0	42,3	36,8
Hofors	61,0	71,0	54,0	65,0	47,0	22,8	15,0	31,0	23,3	22,0
Hudiksvall	53,0	60,0	46,0	56,0	34,0	34,7	25,3	43,3	34,3	35,5
Ljusdal	60,0	66,0	54,0	64,0	35,0	26,6	18,0	34,3	26,0	27,5
Nordanstig	59,0	67,0	51,0	62,0	36,0	26,3	26,0	30,7	25,2	28,3
Ockelbo	55,0	61,0	49,0	59,0	32,0	25,6	17,7	34,0	27,0	23,8
Ovanåker	57,0	62,0	52,0	60,0	31,0	26,4	16,3	35,7	26,3	27,0
Sandviken	53,0	58,0	47,0	57,0	35,0	31,0	25,0	38,0	32,3	29,2
Söderhamn	57,0	63,0	52,0	61,0	35,0	28,0	20,3	34,7	27,5	28,0
Gävleborg	52,0	58,0	49,0	62,0	37,0	33,7	26,0	41,3	34,2	32,7
Riket	42,7	46,6	38,8	46,4	32,2	43,8	37,8	49,7	-	-

Fler inrikes än utrikes födda har gymnasial utbildning som högsta utbildningsnivå. Andelen med eftergymnasial utbildning är dock likartad vilket innebär att fler utrikes än inrikes födda saknar gymnasieexamen. Ålderssammansättningen bland personer som kommer till Sverige påverkar den genomsnittliga utbildningsnivån bland utrikes födda, liksom att en del av de nyanlända kommer från länder med lägre genomsnittlig utbildningsnivå. Vissa av de utrikes födda har en utbildningsbakgrund som är kortare än en motsvarande fullföljd svensk grundskoleutbildning. Sett till eftergymnasial utbildning är skillnaderna inte lika stora mellan inrikes- och utrikes födda. Samtidigt är de utrikes födda en heterogen grupp, med människor från många olika ursprungsländer med varierande utbildningstraditioner. Trots att den genomsnittliga utbildningsnivån är lägre bland utrikes födda finns många personer med en hög utbildning och med utbildning inom områden som är efterfrågade på den svenska arbetsmarknaden.

Även sett till andelen som tar gymnasieexamen inom fyra år ligger Gävleborg under riksgenomsnittet. I Gävleborg hade under 2019 ca 67 procent av männen och 72 procent av kvinnorna tagit gymnasieexamen inom fyra år. Sedan 2015 har dessa siffror legat relativt konstant. Generellt är andelen som tagit gymnasieexamen inom fyra år även högre för kvinnor än män i Gävleborgs kommuner, med undantag för Nordanstigs och

Söderhamns kommun. Skillnaden speglar att kvinnor generellt har bättre studieresultat än män. Det finns vissa biologiska förklaringar till könsskillnaderna, men de främsta förklaringarna till kvinnors högre utbildningsnivå handlar om normer och förväntningar som påverkar pojkars och flickors beteende, inställning, ambitioner och val (Region Gävleborg, 2021b). Andel som tar gymnasieexamen inom fyra år påverkas av hur många som går ut årskurs 9 med behörighet till gymnasiet. Om en hög andel hoppar av skolan efter årskurs 9 kan siffran för hur många som tar examen från gymnasiet inom fyra år, som ett mått på utbildningsnivån bland unga, överskattas på grund av att de personer som har det svårare i skolan inte alls börjar gymnasiet. En annan faktor som påverkar indikatorn är antalet elever som påbörjar introduktionsprogrammet, där förhållandevis få klarar gymnasiet inom 4 år. Introduktionsprogrammet inkluderas i indikatorn. Detta innebär att genomsnittet och genomsnittstiden för samtliga gymnasieprogram är lägre jämfört med andelen gymnasieelever i högskoleförberedande gymnasieprogram som tar examen inom 4 år.

Den relativt låga utbildningsnivån i Gävleborg återspeglas även av andelen med eftergymnasial utbildning. Tabell 13 visar att andelen med eftergymnasial utbildning i Gävleborg var 41 procent bland kvinnorna och 26 procent bland männen, vilket kan jämföras med riket där 49,7 procent av kvinnorna och 37,8 procent av männen har eftergymnasial utbildning. Andelen med eftergymnasial utbildning är också något högre bland inrikes födda än utrikes födda. Precis som för gymnasial utbildning finns det geografiska skillnader vad gäller andelen med eftergymnasial utbildning. Högst är andelen i Gävle, Hudiksvall och Sandviken, vilka är de kommuner med de största arbetsmarknaderna i länet.

Utbildningsnivån i Gävleborg och skillnader mellan länets kommuner kan förklaras av ett flertal olika faktorer, enligt Jämlikt Gävleborg (2021b). Branschstrukturen och vilken kompetens som efterfrågas på den lokala arbetsmarknaden påverkar exempelvis den genomsnittliga utbildningsnivån. Andra faktorer som påverkar utbildningsnivån är tillgängligheten till högskola, framför allt för de kommuner som ligger runt Högskolan i Gävle, samt de sociala normer som finns kopplade till utbildning. Utbildningsmönster går ofta i arv, där exempelvis barn till personer med högre utbildning oftare har en högre utbildning själva. Det gäller särskilt om båda föräldrarna har en högre utbildning. På vissa orter, framför allt i de större städerna, är utbildningsnivån betydligt högre än på andra platser. Det innebär att utbildningstraditionen och rimligtvis också förväntningarna på barnen varierar i länet.

4.2 Gävleborg har tagit tillvara digitaliseringens möjligheter i hela samhället

Effektmålets indikatorer presenteras i avsnitt 1.4.

4.3 Gävleborg har hög innovationskraft som möter samhällsutmaningar

Tabell 14. Effektmålets indikatorer och beskrivning av indikatorernas innebörd.

<i>Indikatorer</i>	<i>Innebörd</i>
Nystartade företag, antal per 1000 invånare, 16-64 år	Fler nystartade företag ger en indikation på ett gott företagsklimat, vilket kan leda till innovationer.
Företagens utgifter för egen FoU, kr per invånare	Ökade utgifter för FoU indikerar ökade investeringar i forskning och utveckling, vilka kan användas för att utveckla nya produkter och effektivisera processer eller produktion.
Offentliga sektorns utgifter för FoU, kr per invånare	
Andel små och medelstora företag som utvecklat och sålt nya produkter	En ökad andel små och medelstora företag som utvecklat och sålt nya produkter och en ökad andel småföretag som vill växa indikerar ett ökat entreprenörskap och samt ett förbättrat företagsklimat.
Andel små företag som vill växa	
Andel elever som deltagit i Ung Företagsamhets utbildningskoncept av det totala antalet gymnasieelever	En ökad andel elever som deltagit i Ung Företagsamhets utbildningskoncept av det totala antalet gymnasieelever visar på intresse bland unga till företagande och entreprenörskap

Sammanfattning av nuläget kopplat till effektmålet

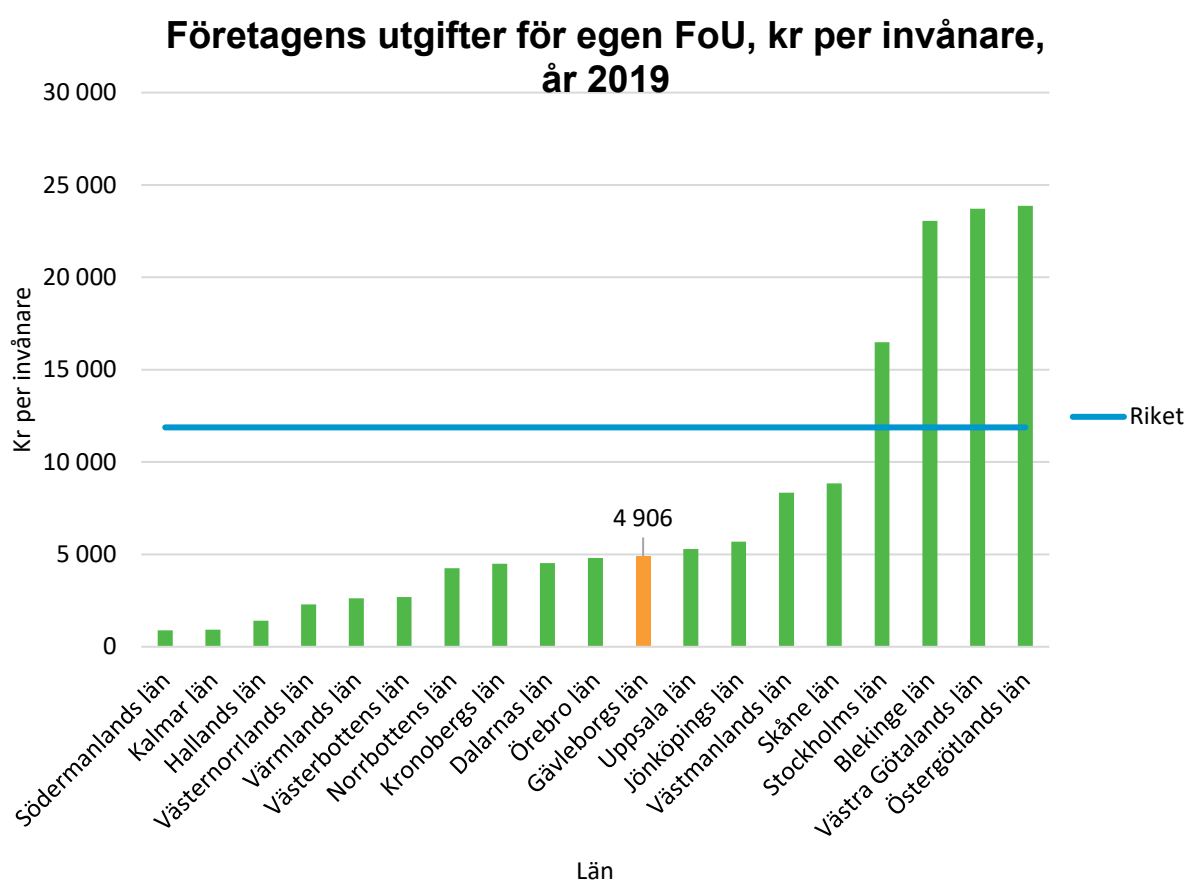
Företagens och den offentliga sektorns utgifter för egen forskning och utveckling (FoU) är relativt högt i länet, vilket indikerar att det sker investeringar i innovationsprocesser. Det finns även ett intresse bland unga att starta företag, vilket tar sig uttryck i att en hög andel av gymnasieeleverna deltar i Ung Företagsamhet. Samtidigt har Gävleborg näst lägst antal nystartade företag per 1000 invånare bland länen och färre andel småföretag som vill växa än riket. Gävleborg har tagit viktiga steg mot en hög innovationskraft som möter samhällsutmaningarna, men det finns potential för att fortsätta utveckla innovationskraften.

En utmaning för att öka innovationskraften i Gävleborg blir att fortsatt investera i FoU och uppmuntra till entreprenörskap. Till utmaningen hör även att få dessa investeringar och satsningar att resultera i fler startade företag och en ökad andel småföretag som vill växa. De innovativa processerna i företagen kan fungera som en hävstång för att möta samhällsutmaningar såsom klimatutmaningen. Även sociala innovationer är viktigt för att uppnå hållbar regional utveckling. Med social innovation menas nya lösningar och processer för att möta aktuella samhällsutmaningar och förbättra livsvillkoren för missgynnade grupper. Det kan exempelvis handla om nya verksamheter, metoder eller

tjänster, som syftar till att förbättra människors hälsa, boende, arbete, fritid, med mera. Sociala innovationer bidrar till att förbättra livsvillkoren för människor som missgynnas i organisationer och samhälle, på grund av ålder, kön, ursprung, funktionsnedsättning eller annat.

Fortsatta investeringar i FoU, kr per invånare från företagen är viktiga

I Gävleborg, liksom i Sverige, står företagssektorn för den största andelen FoU, vid jämförelse av utgifter för egen FoU mellan universitets- och högskolesektorn, offentliga sektorn och företagssektorn. Figur 15 visar att företagens utgifter för egen FoU i kr per invånare år 2019 var 4 906 kr per invånare. Offentliga sektorns utgifter för FoU var 233 kr per invånare. Sett till utgifter i FoU i båda sektorerna ligger Gävleborg ungefär i mitten relativt andra län. De höga utgifterna för FoU i län som Östergötland, Västra Götaland, Blekinge och Stockholm drar upp genomsnittet för riket.

Figur 15. Källa: SCB

Fortsatta satsningar på FoU i företagen är viktiga för att länet ska kunna öka sin innovationsförmåga. Den mekanism som ökar innovationsförmågan är att investeringar i forskning och utveckling i olika faser av företagens innovationsprocesser leder till att ny kunskap skapas. Denna kunskap är strategiskt viktig och ger spridningseffekter på ekonomin i form av ökad produktivitet och sysselsättning (Konjunkturinstitutet, 2013). Investerade medel i FoU har en potential att skapa nya innovationer som kan vara till gagn för miljö- och klimatutmaningar. Innovationerna kan leda till både en ökad miljöeffektivitet, men även minska miljöförstörelsen. FoU och innovationsprocesser kan

också bidra till att skapa nya sociala värden genom nya inkluderande affärsmodeller (Vinnova, 2015).

Det finns potential för företagen att expandera i Gävleborg

Som nämndes i avsnitt 1.1 har Gävleborg färre nystartade företag per 1000 invånare än riket som helhet och näst lägst antal nystartade företag per 1000 invånare bland länen. Som också nämndes avsnitt 1.1, och som kan ses i tabell 15, varierar antal nystartade företag mellan kommunerna, men siffran är svårtolkad i vissa kommuner på grund av låga invånarantal och ett fåtal startade företag.

Tabell 15. Nystartade företag, antal per 1 000 invånare, 16-64 år. År 2019. Källa: Kolada.

Län/Kommun	Antal per 1000 invånare
Ockelbo	11,30
Ljusdal	10,00
Gävle	8,50
Hudiksvall	8,50
Nordanstig	8,40
Bollnäs	8,30
Söderhamn	7,30
Hofors	7,20
Sandviken	6,30
Ovanåker	6,00
Gävleborg	8,10
Riket	10,70

Andelen små och medelstora företag som utvecklat och sålt nya produkter har ökat de senaste tre åren, från 43 procent 2017 till 48 procent 2020, enligt Tillväxtverkets enkät ”Företagens villkor och verklighet”. Andelen ligger på samma nivå som riket och jämfört med andra län ligger Gävleborg bra till. Sett till andel småföretag som vill växa har Gävleborg en relativt låg andel jämfört med andra län. Andelen har även minskat från 82 procent år 2017 (vilket var högre än riksgenomsnittet) till 64 procent år 2020 (vilket var lägre än riksgenomsnittet). År 2011 låg andelen småföretag som vill växa på ca 80 procent i både Gävleborg och i riket, vilket betyder att andelen har minskat i både riket och länet.

Att ha innovativa och växande småföretag är viktigt för att skapa sysselsättning. Detta beror på att det är ett fåtal växande småföretag, med högre produktivitet, som skapar den största andelen jobb bland nya företag (Tillväxtanalys, 2019). Detta understryker vikten av ha en god näringslivspolitik som främjar att små företag kan starta och växa. I dessa snabbväxande företag är dock kvinnor underrepresenterade som operativa företagsledare. Det är viktigt att föra en näringslivspolitik som främjar att småföretag drivs och startas av kvinnor, och att de kan växa, så att innovationskraften i hela ekonomin tas tillvara (Tillväxtanalys, 2019).

Intresset för att starta företag växer bland unga

I Gävleborg har andelen som deltagit i UF:s utbildningskoncept²⁷ ökat stadigt under de senaste åren, från ca 36 procent år 2013 till 41 procent 2020. Detta indikerar ett ökat intresse för företagande och entreprenörskap bland unga. Att i tidig ålder träna sig i att driva företag ger gymnasieelever möjlighet att träna och utveckla sin kreativitet, företagsamhet och sitt entreprenörskap, och lägger därmed grunden för ett framgångsrikt entreprenörskap. Entreprenörskapsträning vid ung ålder, som t.ex. UF-företagande, har långsiktigt positiva effekter för elever i deras senare yrkesliv. Ett sådant deltagande minskar risken för arbetslöshet, leder till högre löner och en bättre ställning på arbetsmarknaden (Elert, 2012)

²⁷ Ung Företagsamhet är en ideell, partipolitiskt obunden organisation vars syfte är att samverka med skolan för att införa företagsamhet och ett engagerat näringsliv i det svenska utbildningssystemet. Utbildningskonceptet UF-företagande riktar sig till gymnasieelever och ger dem möjlighet att starta, driva och avveckla ett eget företag – ett så kallat UF-företag – i nära samarbete med skola och näringsliv.

5 Jämlikt och jämställt samhälle

Ojämlighet, i form av systematiska skillnader mellan olika grupper riskerar att påverka den regionala utvecklingen negativt. Ett socialt hållbart och jämlikt samhälle finns när alla människor, utifrån sina behov och förutsättningar, ges likvärdiga möjligheter i samhället. De senaste decennierna har Sverige upplevt ökade inkomstskillnader. Inkomster har en stor betydelse för livsvillkor i stort och systematiska skillnader mellan olika grupper i befolkningen riskerar att påverka den regionala utvecklingen negativt. Ett jämlikt, och därmed också jämställt, samhälle innebär att fler ges möjligheter att delta i samhället och bidra till Gävleborgs utveckling. Utveckling och tillväxt ökar i såväl enskilda företag som i samhället som helhet när alla människors affärsidéer, initiativförmågor och företagsamhet kommer till användning. Regionalt utvecklingsarbete behöver komma alla till del, med ett särskilt fokus på grupper som står långt ifrån arbetsmarknaden, för att ojämlika skillnader i livsvillkor ska utjämnas. Detta målområde, Jämlikt och jämställt samhälle, är ett förtydligande av vikten av social hållbarhet i regionalt tillväxt- och utvecklingsarbete och kompletterar övriga målområden. Jämlikhet och jämställdhet integreras även i övriga målområden, vilket stärker det regionala utvecklingsarbetet i riktning mot ett socialt hållbart, jämlikt och jämställt samhälle.

– Regional utvecklingsstrategi Gävleborg 2020-2030

5.1 Gävleborg har en jämställd och jämlik arbetsmarknad

Effektmålets indikatorer presenteras i avsnitt 3.1.

5.2 Gävleborg har höjt utbildningsnivån på alla nivåer och skillnader mellan grupper har minskat

Effektmålets indikatorer presenteras i avsnitt 4.1.

5.3 Gävleborg har hög tillit till och delaktighet i samhället och samhällsutvecklingen

Tabell 16. Effektmålets indikatorer och beskrivning av indikatorernas innebörd.

<i>Indikator</i>	<i>Beskrivning</i>
Invånare 16-84 år med avsaknad av tillit till andra, andel (%)	Tillit är en förutsättning för demokrati och ett fungerande demokratiskt samhälle. Ökad avsaknad av tillit till andra indikerar därför en utveckling mot en sämre sammanhållning i samhället och en sämre fungerande demokrati.
Valdeltagande i riksdagsval	Ökat valdeltagande indikerar ökat upplevt inflytande och förtroende för myndigheter samt ökad representation i det demokratiska samhället.
Andel unga vuxna som vill vara med och påverka frågor som rör sin kommun	En ökad andel som vill vara med och påverka indikerar ökad delaktighet och samhällsdeltagande.

Sammanfattning av nuläget kopplat till effektmålet

Tilliten har minskat något i Gävleborg över tid, men valdeltagandet och viljan att vara med och påverka har samtidigt ökat bland unga vuxna. Det finns utmärkande skillnader mellan olika grupper i samhället. Valdeltagande har exempelvis ökat över tid, men det har inte ökat bland alla grupper i samhället. Socioekonomiska livsvillkor har betydelse för grad av tillit till samhällsinstitutioner, det demokratiska systemet och till medmänniskor (Region Gävleborg, 2021b). Tillit och samhällsdeltagande är i sin tur grundläggande för demokratin (Nordiska ministerrådet, 2017).

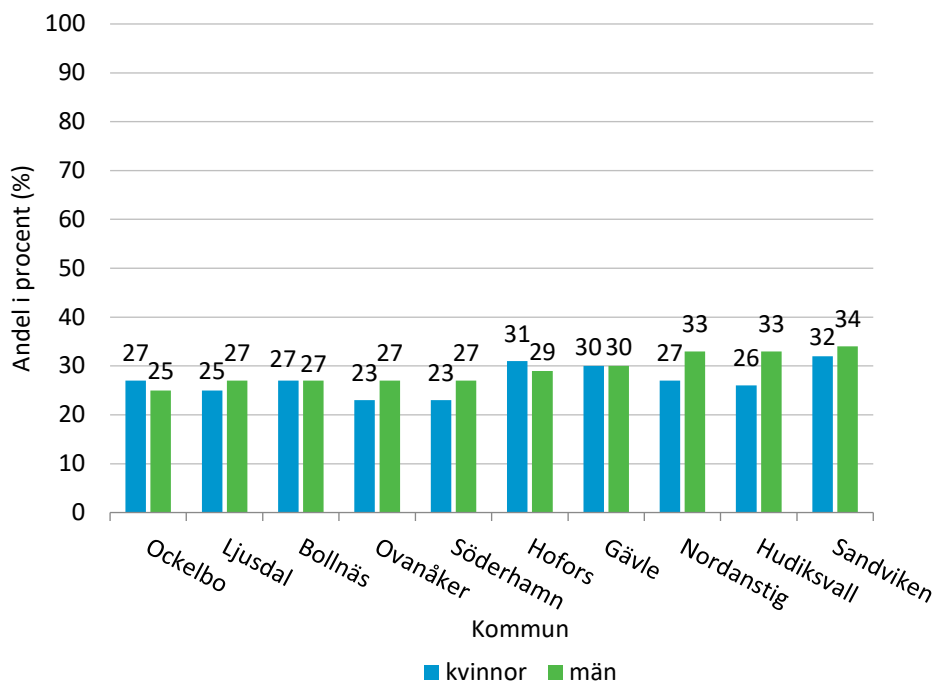
Det finns ett både kortsiktigt och långsiktigt behov av att öka tilliten till samhällsinstitutioner och andra människor samt öka delaktigheten i Gävleborg, och särskilt i de grupper där tillit och samhällsdeltagande sjunker. Jämlikt Gävleborg (2021) visar att tillit och delaktighet hänger ihop med livsvillkor och upplevt handlingsutrymme. Jämlikt Gävleborg menar därför att för att öka tillit och samhällsdeltagande, och för att minska skillnaderna mellan grupper, behöver livsvillkoren bli mer jämlika. Framför allt behöver situationen för särskilt utsatta grupper stärkas.

Tilliten tenderar att minska, men valdeltagandet och viljan att påverka ökar

Nivån av tillit och delaktighet i samhället påverkas av befolkningens övergripande livsvillkor (Region Gävleborg, 2021b). Tillit till samhällsinstitutionerna och till medmänniskorna är även viktiga förutsättningar för ett fungerande demokratiskt samhälle. Tillit är även kopplat till större handlingsutrymme, ökade livschanser och en högre grad av lycka.

I Gävleborg finns det indikationer på att graden av tillit sjunker. Figur 16 visar andelen som anger att de saknar tillit till andra, för invånare 16-84 år i Gävleborg, uppdelat per kommun. Det finns vissa skillnader mellan kommuner och andelen män och kvinnor med avsaknad av tillit till andra varierar mellan 23 och 34 procent i kommunerna. Generellt är avsaknaden av tillit högre bland män än bland kvinnor, såväl i Gävleborgs kommuner som i riket. Andelen män med avsaknad av tillit till andra är något högre i Gävleborg jämfört med riket och andra län. Andelen kvinnor med avsaknad av tillit till andra ligger på ungefär samma nivå i Gävleborg som i riket. Över tid har andelen ökat något bland både kvinnor och män, vilket tyder på att tilliten till andra i samhället generellt har blivit lägre. I Gävleborg har andelen invånare med avsaknad av tillit till andra ökat från 25 procent till 29 procent de senaste fem åren, medan utvecklingen i riket har varit konstant.

Invånare 16-84 år med avsaknad av tillit till andra, andel (%), år 2020

Figur 16. Källa: HLV

Valdeltagandet i riksdagsvalet har legat några procentenheter lägre i Gävleborg jämfört med riket över tid, men skillnaden har minskat sedan valet år 1998. I både riket och Gävleborg har valdeltagandet ökat över tid. I riksdagsvalet 1998 var valdeltagandet i Gävleborg 79 procent medan valdeltagandet år 2018 var 87 procent. Det fanns en viss skillnad i valdeltagandet år 2018 mellan kommunerna i Gävleborg, där Nordanstig och

Ljusdal har lägst valdeltagande på 84 procent och Gävle högst på 88 procent. Skillnaden på kommunnivå är dock låg. I Sverige var det dock en skillnad på 21 procentenheter mellan kommunerna med lägst respektive högst valdeltagande i 2018 års val (SOU 2020:46).

Det fanns en marginell skillnad i valdeltagande mellan könen. I riksdagsvalet år 2018 röstade 88 procent av kvinnorna och 86 procent av männen i Gävleborg. Däremot fanns betydande skillnader i valdeltagande utifrån socioekonomiska livsvillkor (Region Gävleborg, 2021b). Valdeltagandet ökar med högre utbildningsnivå och inkomst, och är även högre bland inrikes födda än utrikes födda. I Gävleborg röstade 95 procent av de som tillhörde de 20 procenten med högst inkomst i riksdagsvalet år 2018, men bland de som tillhörde de 20 procenten med lägst inkomst röstade endast 77 procent, vilket innebär en skillnad på nästan 20 procentenheter. Det är också stora skillnader i valdeltagande mellan olika valdistrikt, där distrikt som domineras av grupper med högre socioekonomisk position har ett betydligt högre valdeltagande. Skillnaderna i valdeltagande innebär att grupper med bättre livsvillkor och resurser påverkar samhällsutvecklingen i större utsträckning än andra grupper (Region Gävleborg, 2021b).

I likhet med valdeltagandet har även andelen unga vuxna som vill vara med och påverka frågor som rör sin kommun ökat över tid. År 2010 var andelen män som ville påverka 31 procent och andelen kvinnor 34 procent. År 2019 hade andelen ökat till 47 procent för män och 51 procent för kvinnor. Detta tyder på ett ökat samhällsengagemang bland unga.

Referenser

- Ahmed A, G. M. (2021). Gender discrimination in hiring: An experimental reexamination of the Swedish case. *PLoS ONE*, 16(1).
- Anderstig, C. (2012). *Försörjningskvoten i olika delar av Sverige – scenarier till år 2050*. Stockholm: Elanders Sverige.
- Arbetsförmedlingen. (2019). *Arbetsmarknadsutsikterna våren 2019 Gävleborgs län*. Arbetsförmedlingen.
- Arbetsförmedlingen. (2020). *Utrikes födda kvinnor på arbetsmarknaden*. Arbetsförmedlingen.
- Avfall Sverige. (2019). *Svensk avfallshantering 2019*. Malmö: Avfall Sverige. Hämtat från https://www.avfallsverige.se/fileadmin/user_upload/Publikationer/SAH_2020.pdf
- Bergquist, M., Nilsson, A., & Schultz, W. P. (November 2019). A meta-analysis of field-experiments using social norms to promote pro-environmental behaviors. *Global Environmental Change*, 59.
- Boverket. (2010). *Socialt hållbar stadsutveckling - en kunskapsöversikt*. Boverket.
- Boverket. (2016). *Trångboddheten i storstadsregionerna*. Boverket.
- Boverket. (2020). *212 av 290 kommuner har fortfarande brist på bostäder*. Karlskrona.
- Boverket, Trafikverket, SKR. (2015). *TRAST - Trafik för en attraktiv stad*. SKR.
- Digitaliseringsrådet. (2019). *Delaktighet i en digital tid*. Stockholm: Digitaliseringsrådet.
- Diskrimineringsombudsmannen. (2014). *Delar av mönster*.
- Ekener, E., Katzeff, C., Gunnarsson-Östling, U., & Skånberg, K. (2018). *Så hänger jämställdhet och jämlikhet ihop med miljömålen - En analys av ömsesidiga*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Ekener, E., Katzeff, C., Gunnarsson-Östling, U., & Skånberg, K. (2019). *Ömsesidiga beroenden mellan olika hållbarhetsperspektiv, RAPPORT 6903*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Elert, N. &. (2012). *Effekter av utbildning i entreprenörskap - - en långtidsstudie av UF alumnens arbetsmarknadspotential och företagande*. Stockholm: Ratio.
- Eliason, M., Lundborg, P., & Vikström, J. (2011). *Massuppsägningar, arbetslöshet och sjuklighet*. Uppsala: IFAU.
- Energimyndigheten. (2020). *Energiläget 2020*. Bromma: Energimyndigheten.
- Gävleborgs funktionella geografi. (2018). *Ortstrukturer, tillväxtmotorer och funktionella samband*. Gävleborgs funktionella geografi.

- Hedin, G., & Tegsjö, B. (2005). *Lokala arbetsmarknader - egenskaper, struktur och utveckling*. SCB.
- Holmberg, B. (2013). *Ökad andel kollektivtrafik – hur? En kunskapssammanställning*. Lund: Institutionen för teknik och samhälle, Lunds tekniska högskola, Lunds Universitet .
- IVA. (2019). *Så klarar Sveriges transporter klimatmålen*. IVA.
- Jordbruksverket. (2013). *Allt om miljö och hållbarhet på landsbygden*. Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (2020). *Att utveckla besöksnäringen på landsbygden*. Jönköping: Jordbruksverket.
- Karlson, N., & Skånberg, O. (2012). *Matchning på den svenska arbetsmarknaden*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Konjunkturinstitutet. (2013). *Tillväxt- och sysselsättningseffekter av infrastrukturinvesteringar, FoU och utbildning*. Stockholm: Konjunkturinstitutet.
- Länsstyrelsen Gävleborg. (2021). *Analys av bostadsmarknaden i Gävleborg 2021*. Gävle: Länsstyrelsen Gävleborg.
- Medlingsinstitutet. (2021). *Löneskilnaden mellan kvinnor och män 2020. Vad säger den officiella statistiken*. Stockholm: Medlingsinstitutet.
- Naturvårdsverket. (2018). *Styrmedel för ett transporteffektivt samhälle*. Stockholm: Naturvårdsverket. Hämtat från <https://www.naturvardsverket.se/upload/miljoarbete-i-samhallet/uppdelat-efter-omrade/transport/pm-styrmedel-transporteffektivt-samhalle.pdf>
- Naturvårdsverket. (2020). *Energien påverkar miljön*. Stockholm.
- Nordiska ministerrådet. (2017). *Tillit - det nordiska guld*. NMR Analys.
- PTS. (2020). *Mobiltäcknings- och bredbandskartläggning 2020*. PTS.
- Regeringskansliet. (2018). *Regeringens strategi för sociala företag - ett hållbart samhälle genom socialt företagande och social innovation*. Stockholm: Näringsdepartementet.
- Regeringskansliet. (2019). *Sveriges export- och investeringsstrategi* .
- Region Gävleborg. (2013). *Infrastrukturprogram med systemanalys*. Region Gävleborg.
- Region Gävleborg. (2017). *Regional innovationsstrategi för smart specialisering*. Gävle: Region Gävleborg.
- Region Gävleborg. (2019). *Hållbar regional utveckling och tillväxt i Gävleborg. Nulägesanalys och kunskapsunderlag*. Gävle: Samhällsmedicin.
- Region Gävleborg. (2020). *Regional plan för bredband 2019-2025: Utbyggnad av bredband i Gävleborg*. Gävle: Region Gävleborg.

- Region Gävleborg. (2021a). *Coronaviruset och näringslivet i Gävleborgs län - ett år med covid-19*. Gävle.
- Region Gävleborg. (2021b). *Jämlikt Gävleborg*. Gävle: Region Gävleborg.
- Region Gävleborg. (2021c). *Regional utvecklingsstrategi Gävleborg 2020-2030*. Gävle.
- Reglab. (2017). *Platsens betydelse för utrikes föddas etablering på arbetsmarknaden*. Reglab.
- Rooth, D.-O. (2001). Etnisk diskriminering och ”Sverige-specifik” kunskap. *Ekonomisk Debatt*, 29(19), 535-546.
- Sandbacka Science Park Research. (2020). *I spåren av pandemin: en studie av Covid-19 pandemins påverkan på företag inom region Gävleborg*. Sandviken: Sandbacka Science Park Research.
- SCB. (2018). *Matchningen på arbetsmarknaden - sambandet mellan utbildning och yrke*. Stockholm: SCB.
- Skans, I. H. (2021). *Coronakrisen och arbetsmarknaden – effekter på kort och lång sikt*. Sveriges Riksbank. Hämtat från <https://www.riksbank.se/globalassets/media/rapporter/ekonomiska-kommentarer/svenska/2021/coronakrisen-och-arbetsmarknaden--effekter-pa-kort-och-lang-sikt.pdf>
- SKL. (2018). *Besöksnäring i städer och på landsbygd - dess betydelse för utvecklingen i kommunerna*. Stockholm.
- Sköld, B., Tillmar, M., Ahl, H., Berglund, K., & Pettersson, K. (2018). *Kvinnors företagande i landsbygdskommuner med fokus på Småland och Öland*. Linköping: HELIX Competence Centre. Hämtat från <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1264702/FULLTEXT01.pdf>
- Solá, A. G. (2013). *På väg mot jämställda arbetsresor? Vardagens mobilitet i förändring och förhandling*. Göteborg: Institutionen för Ekonomi och Samhälle.
- SOU 2020:46. (u.d.). *En gemensam angelägenhet*.
- Sweco. (2021). *Utvärdering av program för socialt företagande och samhällsentreprenörskap 2018-2020*. Tillväxtverket.
- Svensk Kollektivtrafik. (2018). *Kollektivtrafikbarometern: Årsrapport 2018*. Svensk kollektivtrafik.
- Tillväxtanalys. (2019). *Att analysera entreprenörskap - ett metodutvecklingsprojekt*. Östersund: Tillväxtanalys.
- Tillväxtanalys. (2020). *De små och medelstora företagens export och det statliga exportfrämjandets roll*. Östersund: Tillväxtanalys.
- Tillväxtverket. (2019a). *Anställning eller företagande? – en kvantitativ kartläggning av utrikes födda kvinnors arbetsmarknadsetablering och företagande*. Stockholm.

- Tillväxtverket. (2019b). *Arbetsintegrerade sociala företag - för utrikesfödda*. Tillväxtverket.
- Tillväxtverket. (2019c). *Utvecklingskraft i hela Sverige 2030*. Stockholm: Tillväxtverket.
- Tillväxtverket. (2021). *Tillstånd och trender. För regional tillväxt 2020*. Stockholm: Tillväxtverket.
- Torstensson, S. (den 20 april 2021). *Ekonomifakta*. Hämtat från Arbetslöshet och sysselsättning i statistiken:
<https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Arbetsmarknad/Arbetsmarknadens-uppdelning/Definitioner-pa-arbetsmarknaden/>
- Trafikanalys. (2016). *Styrmedel för ökad andel miljöbilar - internationella exempel*. Stockholm.
- Trafikanalys. (2020). *Godsflöden under coronapandemins första halvår: Rapport 2020:14*. Stockholm: Trafikanalys. Hämtat från
https://www.trafa.se/globalassets/rapporter/2020/rapport-2020_14-godsfloden-under-coronapandemins-forsta-halvar.pdf
- Trafikanalys. (2021). *Uppföljning av de transportpolitiska målen 2021: Rapport 2021:06*. Stockholm: Trafikanalys.
- Trafikverket. (2015). *Trafik för en attraktiv stad*. Stockholm: Trafikverket.
- Trafikverket. (2020). *Järnvägens kapacitet 2020: Rapport 2021:058*. Borlänge: Trafikverket.
- Vinnova. (2015). *FoU-program för Små och Medelstora Företag*. Stockholm: Vinnova.
- Vinnova. (2020). *Jämställdhet och transportsystemet*. Vinnova.
- WSP. (2018). *Gävleborgs funktionella geografi. Ortstrukturer, tillväxtmotorer och funktionella samband*. Gävle.

Bilaga

Tabell B1. Förteckning över samtliga indikatorer, källa och information om indikatorn kan hittas i det digitala verktyget Power BI på Region Gävleborgs webb.

Indikator	Källa	I Power BI
1 Attraktiva och tillgängliga platser		
Gävleborg har attraktiva platser och goda livsmiljöer för boende, arbete, företagande och besökare - med starka funktionella samband inom länet och över länsgränser		
Andel som är nöjd med sin kommun i dess helhet som en plats att bo och leva på	SCB	JA
Antal gästnätter	Tillväxtverket	JA
Befolkningsutveckling, procentuell förändring	SCB	JA
Flyttningsnetto, antal per 1000 invånare	SCB	JA
Invånare 0-16 år med tillgång till grundskola inom 2 km, andel (%)	Kolada	JA
Invånare med tillgång till dagligvarubutik inom 2 km, andel (%)	Kolada	JA
Kommuner med bostadsmarknad i balans	Boverket	NEJ
Nettopendling, andel (%)	Kolada	JA
Nystartade företag, antal/1 000 inv, 16-64 år	Kolada	JA
Gävleborg har en fossiloberoende transportsektor och ett hållbart resande		
Marknadsandel för kollektivtrafik, andel (%)	Kolada	JA
Miljöbilar, andel av totalt antal bilar i det geografiska området, (%)	Kolada	JA
Slutanvändning energi inom transporter inom det geografiska området, MWh/inv	Kolada	JA
Utsläpp till luft av växthusgaser, transporter, ton CO ₂ e/inv	Kolada	JA
Gävleborg har robust och kapacitetsstark infrastruktur med hög tillgänglighet för godstransporter och personresor inom länet och över länsgränser		
Godsvolymer via Gävleborgs hamn och Söderhamns hamn	Sveriges hamnar	JA
Kapacitetsbegränsningar och utnyttjande av järnväg	Trafikverket	NEJ
Restidskvot för järnväg relativt för personbil och buss	Eniro	NEJ
Total vägtrafik (fordonskm per invånare)	Trafikverket	JA
Tung vägtrafik (fordonskm per invånare)	Trafikverket	JA
Gävleborg har snabb och robust digital infrastruktur i hela länet		
Andel hushåll med tillgång till IT-infrastruktur i den absoluta närheten som medger surfhastigheter om minst 1 Gbit/s (%)	Post- och telestyrelsen	JA
Stabil tillgång till mobilt bredband, yttäckning i områden, 10 Mbit/s (procent av ytan)	Post- och telestyrelsen	JA
Stabil tillgång till mobilt bredband, yttäckning i områden, 30 Mbit/s (procent av ytan)	Post- och telestyrelsen	JA
2 Samhällsnyttig, cirkulär och biobaserad ekonomi		
Gävleborg har en offentlig sektor som ställt om och drivit på samhällets omställning till en cirkulär och mer biobaserad ekonomi		
Hushållsavfall som samlats in för materialåtervinning, inkl. biologisk behandling, andel (%)	Kolada	JA
Insamlat hushållsavfall totalt, kg/person	Kolada	JA
Utsläpp av växthusgaser, ton CO ₂ per BRP i mnkr, offentlig sektor	SCB	JA

Gävleborg har ett näringsliv som ställt om till en cirkulär och mer biobaserad ekonomi		
Andel i dagbefolkningen sysselsatta inom bioekonomi, förvärvsarbetande över 16 år	RIS/RAPS	JA
Utsläpp av växthusgaser, ton CO2 per BRP i mnkr, marknadsproduktion	SCB	JA
Gävleborg har kapacitetsstark fossilfri energiproduktion och effektiv energianvändning		
Elproduktion av förnybara energikällor inom det geografiska området, andel (%)	Kolada	JA
Slutanvändning av energi totalt inom det geografiska området, MWh/inv	Kolada	JA
Utsläpp av växthusgaser, ton CO2 per BRP i mnkr, marknadsproduktion	SCB	JA
3 Konkurrenskraftigt näringsliv och hållbar arbetsmarknad		
Gävleborg har en jämställd och jämlik arbetsmarknad		
Antal år (vistelsetid) när sysselsättningen är över 50 procent	Supercross	NEJ
Arbetslöshet 18-64 år, årsmedelvärde, andel (%) av befolkningen	Kolada	JA
Förvärvsarbetande invånare 20-64 år, andel (%)	Kolada	JA
Förvärvsintensitet, utrikes födda 20-64 år, andel (%)	Kolada	JA
Index över könssegregerade näringsgrenar (avvikelse från 50/50)	SCB	JA
Gävleborg har ett brett, diversifierat och inkluderande näringsliv		
Andel i dagbefolkningen sysselsatta inom kunskapsintensiva företagstjänster, förvärvsarbetande över 16 år	RIS/RAPS	JA
Branschbredd, andel branscher som förekommer	RIS/RAPS	JA
Branschbredd, andel som arbetar i de 10 största branscherna	RIS/RAPS	JA
Gävleborg har ett starkt och internationellt konkurrenskraftigt näringsliv		
Andel småföretag som exporterat under det senaste kalenderåret	Tillväxtverket	JA
Antal varuexporterande företag som har arbetsställen i respektive län per 1000 inv	Tillväxtverket	JA
BRP/sysselsatt (per varu- och tjänsteproduktion)	SCB	JA
Ekonomisk tillväxt BRP, volymutveckling i procent	SCB	JA
Varuexportvärde per invånare, fördelat per arbetsställe	Tillväxtverket	JA
Gävleborg har god matchning mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft		
Andel anställda som har ett yrke som helt matchar deras utbildning (matchningsgrad)	SCB	JA
Andel småföretag som anser att bristen på lämplig arbetskraft är ett stort hinder för tillväxt	Tillväxtverket	JA
4 Hög kunskap och innovationsförmåga		
Gävleborg har hög innovationskraft som möter samhällsutmaningar		
Andel gymnasieelever som deltagit i Ung Företagsamhets utbildningskoncept (%)	Ung Företagsamhet/Skolverket	JA
Andel små och medelstora företag som utvecklat och sålt nya produkter	Tillväxtverket	JA
Andel småföretag som vill växa	Tillväxtverket	JA

Företagens utgifter för egen FoU, kr/inv	Kolada	JA
Nystartade företag, antal/1 000 inv, 16-64 år	Kolada	JA
Offentliga sektorns utgifter för FoU, kr/inv	Kolada	JA
Gävleborg har höjt utbildningsnivån på alla nivåer och skillnader mellan grupper har minskat		
Gymnasieelever med examen inom 4 år, hemkommun, andel (%)	Kolada	JA
Invånare med eftergymnasial utbildning, andel (%)	SCB	JA
Invånare med gymnasial utbildning, andel (%)	SCB	JA
Gävleborg har tagit tillvara digitaliseringens möjligheter i hela samhället		
Andel hushåll med tillgång till IT-infrastruktur i den absoluta närheten som medger surfhastigheter om minst 1 Gbit/s	Post- och telestyrelsen	JA
Stabil tillgång till mobilt bredband, yttäckning i områden, 10 Mbit/s (procent av ytan)	Post- och telestyrelsen	JA
Stabil tillgång till mobilt bredband, yttäckning i områden, 30 Mbit/s (procent av ytan)	Post- och telestyrelsen	JA
5 Jämlikt och jämställt samhälle		
Gävleborg har en jämställd och jämlik arbetsmarknad		
Antal år (vistelsetid) när sysselsättningen är över 50 procent	Supercross	NEJ
Arbetslöshet 18-64 år, årsmedelvärde, andel (%) av befolkningen	Kolada	JA
Förvärvsarbetande invånare 20-64 år, andel (%)	Kolada	JA
Förvärvsintensitet, utrikes födda 20-64 år, andel (%)	Kolada	JA
Index över könssegregerade näringsgrenar (avvikelse från 50/50)	SCB	JA
Gävleborg har höjt utbildningsnivån på alla nivåer och skillnader mellan grupper har minskat		
Gymnasieelever med examen inom 4 år, hemkommun, andel (%)	Kolada	JA
Invånare med eftergymnasial utbildning, andel (%)	SCB	JA
Invånare med gymnasial utbildning, andel (%)	SCB	JA
Gävleborg har hög tillit till och delaktighet i samhället och samhällsutvecklingen		
Andel unga vuxna som vill vara med och påverka frågor som rör sin kommun	Ungdomsenkäten LUPP, Region Gävleborg	JA
Invånare 16-84 år med avsaknad av tillit till andra, andel (%)	Kolada	JA
Valdeltagande i riksdagsval	Kolada	JA